

Földes Ádám

ÁRGUS SZEMEK

KAMERÁS TÉRFIGYELÉS MAGYARORSZÁGON

Az 1990-es évek végére a technológiai fejlődés olyan szintet ért el, hogy az ember életének minden szférája teljesen ellenőrizhetővé vált, a génkészletétől kezdve a legszemélyesebb közlésein keresztül pillanatnyi tartózkodási helyének megállapításáig, ezáltal pedig teljesen kiszolgáltatottá vált a róla gyűjtött információk birtokosainak. A következőkben ennek a változásnak egy apró részletével, nevezetesen a közterületi kamerás térfigyelő rendszerek magyar viszonyok közti működésével foglalkozom.

Nyugat-Európában a kamerás térfigyelés már a hatvanas években, körülbelül a videotechnikával egy időben jelent meg, annak közbiztonsági célra történő, ipari méretű felhasználása azonban – néhány korábbi példát, így Stockholm belvárosának hetvenes évekbeli bekamerázását leszámítva – csak a kilencvenes évek elején jelent meg. Magyarországon szintén akkortól terjedtek el a kamerás térfigyelő rendszerek, de a nyugati országokhoz képest ma is nagyságrendekkel kevesebb kamera működik nálunk.¹ Ez annál is inkább szerencsés, mivel a kamerás térfigyelés magyar szabályozása még korántsem tökéletes. A térfigyelés színvonalas szabályozása azért sürgető kérdés, mert az egyszer már felszerelt térfigyelő rendszereken aligha lehet változtatni. Az Egyesült Királyságban az ország településeinek mintegy kilencven százalékában működnek kamerás térfigyelő rendszerek, ez kamerák százazreit és a rendszerekre költött fontok tízmillióit jelenti. Ezeket a rendszereket semmilyen szabályozás nem köti, semmilyen egységes előírás nem létezik, amely működésüket keretek közé szorítaná. Mindez azért különösen problematikus, mivel a kamerás rendszerek elterjedtsége és a befektetett hatalmas összegek miatt eleve nehézségeket okoz a szabályozás. Magyarországon a térfigyelő rendszerek még nem terjedtek el ennyire, még dönthetünk arról, szeretnénk-e azt, hogy naponta legalább húsz-harminc kamera rögzítse mindennapi cselekvéseinket.

A térfigyelés alapvető célja egy terület ellenőrzése, ami olyan jogosultságokban nyilvánul meg, mint annak megszabása, hogy a területre ki léphet be, ki tartózkodhat ott, az ismeretlen ott-tartózkodóknak

milyen magatartás megengedett, végső soron pedig a területen tartózkodó személyek személyazonosságának megállapítása, regisztrálása.

KÖZTERÜLET – MAGÁNTERÜLET

A közterületre fő szabályként érvényes, hogy oda bárki beléphet, ott-tartózkodhat, bármilyen tevékenységet folytathat – és mindeközben névtelen maradhat. Azonban a törvények a belépésnek, a tartózkodásnak, a tevékenységeknek és az anonimitásnak határokat szabnak. Vannak személyek, akik bizonyos közterületeken nem tartózkodhatnak, vannak területek, amelyek bár közterületek, oda mégsem léphet be akárki engedély nélkül, vannak olyan tevékenységek, melyek magánlakásban megengedettek, de közterületen már szabálysértésnek vagy bűncselekménynek számítanak.

Az adatvédelmi biztos beszámolójában² megkülönbözteti a közterületet (a közhasználatra szolgáló minden olyan állami vagy önkormányzati tulajdonban álló terület, amelyet rendeltetésének megfelelően bárki használhat), a nyilvános magánterületet (a magánterületnek a közforgalom számára a tulajdonos, illetve használó által megnyitott és kijelölt része, illetve az a magánterület, amelyet azonos feltételekkel bárki használhat) és a magánterületet. Ez a megkülönböztetés a közterület-felügyeletről szóló törvény értelmező rendelkezésében szereplő, a törvény alkalmazása során használandó közterület-definíciót³ bontja ketté, és ahhoz adja hozzá értelemszerűen a magánterületet harmadikként. A köz- és a magánterület státusza egymástól abban különbözik, hogy ki rendelkezik a terület fölött és abban, hogy a területen tartózkodóknak, illetve az oda belépni vagy azt elhagyni szándékozókknak milyen jogokat biztosítanak.

A közterület meghatározása nem igényel további magyarázatot, azonban a nyilvános magánterület szabályozása kérdéseket vet fel a jogosultságok tekintetében. Egyrészt a közterület-felügyeletről szóló törvény nem tesz ilyen megkülönböztetést, a nyilvános kifejezést nem használja, az adatvédelmi biztos beszámolója pedig nem bír a törvény erejével. Másrészt

a magánterület megnyitása a tulajdonos (használó) olyan aktusa, mely a terület státuszán mit sem változtat, az továbbra is magánterület marad. A terület magánjellegéből következik, hogy bár azt a tulajdonos a közforgalom számára megnyitotta, tulajdonosként mégis jogában áll bárkit kizárni a területéről vagy belépését feltételekhez kötni. Egy bevásárlóközpont közforgalom előtt megnyitott magánterületnek minősül, a kapuban mégis biztonsági emberek állnak, akik a tulajdonos megbízásából, annak felhatalmazását élvezve megszűrik az épület közönségét. Nem léphetnek be hajléktalanok, kéregetők, utcai zenészek nem zenélhetnek, pedig közterületen semmiféle rendelkezés nem korlátozhatja a mozgásszabadságot, amíg valaki nem vét a közrend ellen. A törvényhozó a közrend védelmét a magyar jogrendszerben úgy jeleníti meg, hogy a magánszféra sérthetetlenségéhez való joggal⁴ szemben a közrend mint alkotmányos érték áll, ezért az állam a magánszférához való jogot a közrend fenntartása érdekében közterületen korlátozhatja, a közrend fenntartásának kötelezettsége azonban magánlakásban már nem jelenik meg olyan erősen, hogy az a magánszférához való jogot korlátozza. A magánlakás és a közterület elhatárolása azonban korántsem mindig egyértelmű: egy 1991-es német büntetőügyben⁵ a gyanúsított lakásának ajtaját a rendőrség a szemben lévő társasházi lakás ajtajában elrejtett kamerával figyelte hónapokon át, a nap majd huszonegy órájában, és a lakásba való érkezéseket és távozásokat videóra rögzítették. Az ügyet német alkotmányjogászok tömege elemezte, és mindannyian alkotmányjogi szempontból, a magánlakás sérthetetlenségének kérdéseként is vizsgálták az ajtó megfigyelésének problémáját; álláspontjaik természetesen nem egyeznek meg abban a kérdésben, hogy ezzel valóban sérült-e a magánlakás védelméhez való jog.

MOZGÁSSZABADSÁG, ANONIMITÁS ÉS ÁLTALÁNOS CSELEKVÉSI SZABADSÁG

A magánlakás védelmén mint a magánszférához való jog egyik részjogosítványán túl a korlátozások, ellenőrzési jogosultságok érintik a mozgásszabadság jogát, az anonimitáshoz való jogot és az általános cselekvési szabadságot, ezért ezek vizsgálata is megkerülhetetlen. Az alkotmány 58. § (1) bekezdése szerint „mindenkit, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén – törvényben meghatározott esetek kivételével – megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is”. A magánterületek vonatkozásában a már említett ma-

gánlakás védelmét és a szabad mozgásnak a tulajdonosi jogokból fakadó korlátozását viszonylag egyszerű megragadni. Az állam aktorainak a magánlakás sérthetetlenségét az alkotmány és az abból levezetett szektorális törvények alapján tiszteletben kell tartaniuk, ezt az alkotmányos jogot csak törvényben szabályozott esetekben és módon lehet korlátozni. Magán-személyeknek a tulajdonos akarata elleni behatolásától egyrészt a Ptk., végső soron pedig a Btk. (magánlakásértés) nyújt védelmet. Közterületek használatára általános szabályként mindenki jogosult, azonban – hasonlóan a magánterületekhez – ott is lehetőség van a mozgásszabadság jogának korlátozására, például személy- és létesítménybiztosítási intézkedés⁶ keretében vagy a kitiltás mellékbüntetés⁷ alkalmazása során. A mozgásszabadság közterületen való korlátozása (a magánlakásba való behatolás ellenpárjaként) ugyanakkor csak törvényben meghatározott esetekben és módon lehetséges.

Bár az alkotmány kifejezetten nem tartalmazza, az Alkotmánybíróság elismeri az anonimitáshoz való jogot. „Az Alkotmánybíróság – a 20/1990. AB határozat szerinti eddigi gyakorlatát folytatva – a személyes adatok védelméhez való jogot nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként.”⁸ Az információs önrendelkezési jogba – mint többbe a kevesebb – beletartozik, hogy bárki visszatartat önmagára vonatkozó információkat, személyes adatokat, megőrizheti anonimitását. A tudományos felmérésekkel kapcsolatban az Alkotmánybíróság kifejezetten meg is állapította, hogy „az Alkotmány 60. §-ában biztosított gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság, valamint az egyház és az állam elválasztása nem zárja ki a népesség vallási hovatartozására vonatkozó, az önkéntességet és anonimitást biztosító, közérdekű, illetve tudományos felmérést. [...] A vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés kinyilvánítása vagy kinyilvánításának mellőzése alapvető szabadságjog, ezért e jog gyakorlásának önkéntességét és anonimitását a közérdekű, illetve tudományos felmérés keretében biztosítani kell.”⁹

Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot azonosította az általános személyiségi joggal,¹⁰ és ennek egyik aspektusaként bontotta ki az általános cselekvési szabadságot. A magánszféra védelme, a magánlakás sérthetetlensége és az általános cselekvési szabadság összefüggésére mutat rá a Bowers kontra Hardwick-ügy,¹¹ mely ezeknek a jogoknak és általában a magánélet tiszteletben tartásához való jognak a határait igen drasztikusan vontta meg. A rendőrség egy bűnöző üldözése közben tévedésből rontott be egy magánlakásba, ahol a lakás férfi tulajdonosát a saját hálószobájában egy másik férfival találták egy ágy-

ban, homoszexuális nemi aktus közben. Ez a magatartás sértette Georgia állam szodómatörvényét, ezért a rendőrség letartóztatta őket, és bíróság elé állították a párt. Az ügy az Egyesült Államok Legfelső Bíróságáig jutott, mely a korábbi, bűnösséget kimondó ítéleteket helybenhagyta. White bíró, az ítélet előadója azzal érvelt, hogy „az egyébként is törvényellenes magatartás nem mindig válik azáltal törvényessé, hogy otthon követik el. Áldozat nélküli bűncselekmények, mint az illegális drogok tartása vagy fogyasztása nem menekül a törvény elől, még ha otthon követik is el azokat.” Tizenhét évvel később, 2003 júniusában az ehhez igen hasonló Lawrence kontra Texas-ügyben a Legfelső Bíróság, felülbírálván korábbi döntését, az equal protection elvére hivatkozva megállapította, hogy az amerikai hagyomány szerint az állam nem mindenütt jelen lévő, különösen a magánlakásokban nem. Az adott jogesetben az ember térbeli és annál transzcendensebb szabadságáról van szó, és e szabadságokat ítéletében megvédte.

A magyar jog nem biztosít a magánlakásnak a Lawrence kontra Texas-ügyben kimondottakhoz hasonló védelmet. Az általános cselekvési szabadság a magánlakáson belül is csak addig terjedhet, míg nem ütközik törvénybe. Gyakorlásánál a különbség a magánlakás és a közterület között az, hogy az állam milyen szintű ellenőrzést tud gyakorolni feletük. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 39. §-a szerint „a rendőr magánlakásba beocsátás vagy hatósági határozat nélkül nem léphet be, illetve nem hatolhat be, kivéve...” és itt egy tíz pontból álló felsorolás következik, lehetővé téve a rendőri működés talán összes feladatához szükséges cselekményt a magánlakásban is. Közterületen a rendőri feladatok teljesítése annyival egyszerűbb, hogy bárhol, bármikor, bármelyik magánszeméllyel egyenlő cselekvési szabadságot élveznek, ezen felül rendőri státuszuk egyéb magatartás tanúsítására is feljogosítja őket.

A TERÜLET ELLENŐRZÉSE

Michel Foucault a test politikai technológiáját elemezve a test feletti uralom, a tudás és megfékezés, a fegyelem által gyakorolt hatalmi technológiát vizsgálja. Szerinte a hatalom a test feletti térben és időben tökéletes ellenőrzés kialakítására törekszik; e kontroll megvalósításának ideális terepei az olyan zárt és fegyelmező szervezetek, mint a katonaság, a gyárak, iskolák. A fegyelmezés mindennapi gyakorlatának legnyilvánvalóbb példája a börtönök rendszere. Az ideális börtönben a foglyok mindig szem előtt vannak, viselkedésük folyamatosan ellenőrizhető. „A fegyelmi

hatalom gyakorlása feltételez egy olyan berendezkedést, amelyben a figyelő szemnek kényszerítő ereje van; egy olyan apparátust, amelyben a megfigyelést szolgáló technikák hatalmi effektusokat eredményeznek, miközben a kényszerítő eszközök a másik oldalon világosan láthatóvá teszik azokat, akikre irányulnak. [...] Ebből fakad a panoptikum fő hatása: a hatalom automatikus működését biztosító láthatóság tudatos és folyamatos állapotát gerjeszti a fogolyban. Eléri, hogy állandóan hasson a felügyelet, még akkor is, ha ténykedésében megszakított; hogy a tökéletes hatalom arra irányuljon, hogy fölösleges legyen nyilvánvalóvá tenni gyakorlását; hogy ez az építészeti apparátus olyan gép legyen, amelyben gyakorlójától a független hatalom diktálta viszonyok teremtnének meg és maradnak fenn; vagyis a hatalom diktálta szituációban tartásuk a rabokat, de ennek a szituációnak maguk a rabok legyenek a hordozói. [...] a hatalomnak láthatónak és ellenőrizhetetlennek kell lennie. Láthatónak: a rab szüntelenül a szeme előtt látja a központi torony magas sziluettjét, ahonnan kémlelik. Ellenőrizhetetlennek: a fogolynak soha nem szabad tudnia, hogy épp abban a pillanatban nézik-e; de biztosnak kell lennie abban, hogy bármikor nézhető. [...] Fontos elrendezés ez, mert automatizálja a hatalmat és megfosztja egyéniségétől. A hatalom alapelve nem egy személyben testesül meg, hanem a testek, a felületek, fények, tekintetek összehangolt felosztásában; egy olyan elrendezésben, amelynek belső mechanizmusai teremtik meg azt a viszonyt, amely fogva tartja az egyént. A szertartás, a rituálé, a jel, amelyek révén az uralkodó többelhatalma megnyilvánult, itt fölöslegesek. Gépezet biztosítja a szimmetriahiányt, az egyensúly-nélküliséget, a különbséget. Következésképp nem sokat számít, ki gyakorolja a hatalmat.”¹²

A fegyelmezés technológiája azonban nem marad meg ezeken az intézményeken belül, hanem az ipari technológiákhoz hasonlóan ez a hatalomgyakorlási mód is beivódik a civil társadalomba; vagyis a technológia fejlődésével kitört e zárt intézményekből, és területi korlátok nélkül, a Föld bármely pontján állandó jelenlétre képes. Az eredetileg katonai célra kifejlesztett műholdak felvételeit már akármelyik magánszemély megrendelheti, a rendőrség műholdas felvételek segítségével meg tudja határozni autók, személyek pontos helyét. A mobiltelefonok műholdkapcsolaton keresztül működő helyzetmeghatározó alkatrészeit néhány méteres pontossággal be lehet mérni, a svájci rendőrség él is a lehetőséggel. Az utcákon felszerelt térfelügyelő kamerákkal bármelyik állampolgár közvetlen megfigyelés tárgyává lehet. A fegyelmezés logikája azonos: adott területen jelenlévők tevékenységét figyelni kell és szükség esetén közbe kell avat-

kozni. A figyelem lehetőségei kitágultak, korlátlan területen bármelyik másodpercben lehetséges a megfigyelés és a fegyelmezés. A közbiztonság megőrzésének feladatára a legmodernebb és leghatékonyabb rendszert kell bevezetni, hogy bármelyik pillanatban bárki szem előtt lehessen, és senki nem tudhatja, hogy mikor figyelnek éppen őrá; az állandó figyelem az állandó rend biztosító – ez a rendszer a börtönök rendszere.

A KAMERÁS TÉRFIGYELÉS TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSA

A kamerás térfigyelő rendszerek közterületen felszerelt kamerákból, a kamerákat a figyelőközponttal összekötő kábelekből és magából a figyelőközpontból állnak. Ilyen rendszer közterületi működtetésére egyedül az Rtv. ad felhatalmazást. A rendőrségi térfigyelő rendszer által készített képfelvételeket meg kell különböztetni a közterület-felügyelet által készítettéktől. Ez utóbbiak a közterület-felügyeletről szóló törvény alapján csak a törvény által meghatározott feladatok ellátása körében készíthetők, de képfelvévő berendezések felszerelésére és üzemeltetésére a felügyelet nem jogosult. A közterület-felügyelő „az intézkedéssel érintett személyről, az intézkedés vagy az eljárás szempontjából lényeges környezetről és körülményről, tárgyról kép- és hangfelvételt készíthet, amely kizárólag az adott eljárásban, jogszabály előírásai szerint használható fel”.¹³ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a felügyelő kézi kamerával készíthet felvételt. Szintén meg kell különböztetni a térfigyelő rendszereket a közlekedésrendészetben használt képfelvétel-készítéstől.

Az Rtv. Kép- és hangfelvétel készítése cím alatt szabályozza a kamerás térfigyelést, ezt egészíti ki a rendőrség szolgálati szabályzatának¹⁴ (a továbbiakban szolgálati szabályzat) 16. §-a. Részletekbe menő szabályozást azonban csak a nyilvánosan ki nem hirdett, a rendőrség által közterületen működtetett térfigyelő rendszerek működtetésének szabályairól szóló 38/2001. (X. 8.) ORFK-intézkedés ad.

Az ORFK-intézkedésről a nyilvánossághoz annyit jutott el, hogy „a rendőrség által közterületen működtetett térfigyelő rendszerek üzemeltetésének szabályairól szóló ORFK-intézkedés tervezetével az adatvédelmi biztos egyetértett, mivel úgy ítélte meg, hogy rendelkezései összhangban vannak az adatvédelmi, illetve rendőrségi törvények előírásaival, továbbá figyelembe veszi az adatvédelmi biztosnak a rendőrségi kamerák működtetésével összefüggésben megfogalmazott korábbi álláspont-

ját és a Belügyminisztérium, illetve az ORFK vezetésével közösen kialakított kompromisszumos megoldást”.¹⁵

KAMERÁS TÉRFIGYELÉS A MAGYAR GYAKORLATBAN

A kamerás térfigyelő rendszernek három funkciója van; az első az, hogy egy központból néhány rendőr szinte egy egész kerületet szemmel tudjon tartani – ennek érdekében a rendőrség mindenlátó tekintete folyamatosan pásztázza az utcákat, minden rendellenességre felfigyel és szükség esetén cselekszik. A második funkció a rendőri intézkedések rögzítése, amely vitás kérdésekben, akár az intézkedés alá vont személy, akár az intézkedő rendőr érdekében felhasználható. A harmadik funkció a közterületen elkövetett bűncselekmények, szabálysértések képi rögzítése és azoknak a büntetőeljárásban való felhasználása.

A magyar térfigyelő kamerarendszerekről, egy rövid rendőri beszámoló kivételével, eddig még nem jelent meg tanulmány, és a rendőrség sem sokat árul el működésükről. Az Egyesült Királyságban azonban, ahol a települések túlnyomó többsége rendelkezik ilyen rendszerekkel, már végeztek a működésükkel foglalkozó kutatást.¹⁶ A brit megoldás egyes részleteiben különbözik ugyan a magyartól, de a kutatás megállapításai a magyar viszonyokra ugyanúgy érvényesek, hiszen az alkalmazott technika nagyjából megegyezik a világ minden táján, a megfigyelés célpontja pedig éppúgy a lakosság, mint Magyarországon.

A KAMERÁS TÉRFIGYELÉS BEVEZETÉSE

A kamerás térfigyelés éllóvasának számító Egyesült Királyságban úgy vezették be a városközpontokban a kamerarendszereket, hogy nem állt a Home Office (az Egyesült Királyságban a belügyminisztériumnak megfelelő szervezet) rendelkezésére olyan átfogó tanulmány, amely a rendszer bűnmegelőzési, bűnüldözési hatékonyságát vizsgálta volna. Mindössze egy kis terjedelmű, nem független és nem túl alapos vizsgálatra áldoztak tízezer fontot 1995-ben, mely a hatóságoknál meglévő adatokat gyűjtötte össze, és főként egy korábbi kutatásra támaszkodott, mely a Birmingham városközpontjában lévő kamerarendszer hatásait vizsgálta. Arra a következtetésre jutottak, hogy a térfigyelő kamerarendszerek csak kis hatással vannak azokra a bűncselekményekre, amelyek a közvéleményt leginkább foglalkoztatják. A rablások és lopások száma továbbra is emelkedett, és nem

mutatkozott szignifikáns változás a megsebesítések és tetteges bántalmazások számában sem. Néhány városban a kutatás során bizonyos bűncselekménytípusok (például az autólopások) csökkenése mellett a bűnözésnek az elővárosokra és a városok környékére való átterelődését tapasztalták. A Home Office a negatív kicsengésű birminghami hatástanulmányt sohasem hozta önmagában nyilvánosságra, csak egy „kozmetikázott” változatát jelentette meg, két jelentéktelenebb, de a térfigyelést támogató tanulmánnyal együtt.¹⁷ Az akkori brit belügyminiszter, David McLean, a tanulmányokat figyelmen kívül hagyva 1995 nyarán egy interjúban továbbra is annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a kamerás térfigyelés a rendőrség leghatékonyabb bűnözésellenes eszköze, ezért ki is írtak egy 15 millió fontos pályázatot a kamerarendszerek beszerzésére. Ezt egy újabb 15 millió fontos pályázat követte még ugyanazon év novemberében, s ez összesen a belügyminisztérium bűnmegelőzési költségvetésének 78 százalékát jelentette.

A Home Office nem bízott meg egyetlen független közvélemény-kutató intézetet sem a térfigyelő rendszerek lakossági támogatottságának vizsgálatával, inkább televíziós bűnügyi magazinműsorban népszerűsítették a kamerás térfigyelést, s ezt a népszerűsítő kampányt még a helyi és az országos sajtó is önkéntesen támogatta. A kamerák felszereléséről szóló minden híradás pozitív eseményként értékelte a rendszerek telepítését, és a beszámolók egyöntetűen a már működő térfigyelő rendszerek sikereiről számoltak be.¹⁸

Magyarországon a kamerás térfigyelés Nyugat-Európához képest néhány év késéssel terjedt el. Az előzetes hatásvizsgálatot illetően is a nyugati példát követte az ország: nálunk sem került nyilvánosságra olyan tanulmány, amely a térfigyelő rendszerek hatékonyságát és hatásait vizsgálta volna, és az érintett lakosság véleményének megkérdezése is elmaradt. A magyar médiumok, a helyi sajtótól kezdve az országos napilapokon át az országos kereskedelmi tévécsatornáig, nyugati társaikhoz hasonlóan részt vesznek a lakosság kamerás térfigyeléssel való megbarátkoztatásában. A térfigyeléssel szembeni kritikus álláspontok alig jelennek meg a nyilvánosságban.

A KAMERÁK FELSZERELÉSE

Az Rtv. a rendőrség jogosítványai között szabályozza, hogy a terület közterületen, közbiztonsági célból képfellevőt helyezhet el. A közbiztonsági cél megvalósításának azonban csak az első mozzanata a felszerelés, így annak megvalósulását az üzemeltetés és a

készült felvételek felhasználása során, folyamatában kell vizsgálni.

„Tilos a térfigyelő kamerák rejtett működtetése, azokat úgy kell elhelyezni, hogy műköedésük a megfigyelt területen jelenlévő állampolgárok számára nyilvánvalóan észlelhető legyen. A kamerák észlelhetősége érdekében a működtető szerv helyezzen el a megfigyelt területeken figyelemfelhívó táblákat.”¹⁹ Tehát a kamerákat nem lehet álcázni, elrejtteni. Ebből a szempontból Budapest VI. kerületének gyakorlata vitatható, ugyanis a kamerák egy részét²⁰ az utcai közvilágítással megegyező méretű és formájú oszlop tetejére, izzó helyett az üveggömbbe szerelték. A VII. és VIII. kerület az utcasarkokon a járda fölé három-négy méteres magasságban kinyúló, illetve lakóházak bejárata felett elhelyezett, szintén lámpatest formájú megoldást preferálja. Mivel a kamerák elhelyezéséről semmilyen nyilvános nyilvántartás nem létezik, így még csak nem is becsülhető meg, hogy hány olyan köztéri kamera van rendszerbe kötve, amely az állampolgárok számára egyáltalán nem észlelhető. Remélhető, hogy az ORFK-intézkedésnek megfelelően a kamerák titkos működtetéséről lemondtak a rendőrség helyi szervei, de az átalakítás költségei, a rendőrség más területeken alkalmanként megnyilvánuló, jogállaminak aligha mondható mentalitása és az intézkedés bevezetése óta a közterületeken továbbra is lámpa formájában megjelenő kamerák sajnos nem erre engednek következtetni. Azonos problémára reagálva New Yorkban a New York Civil Liberties Union kampányt indított a rejtett köztéri kamerák ellen, és a megtalált kamerákat az interneten bárki által elérhető térképen tüntetik fel.²¹

„A térfigyelő rendszerek üzembe helyezéséről a lakosságot a tömegtájékoztatási eszközök útján tájékoztatni kell.”²² Ahhoz, hogy a tájékoztatás eredményes legyen, legalább két formában kell hogy történjen. Egyrészt a kerület lakosait a megfelelő médiumokon (helyi újság, tévé, rádió) keresztül tájékoztatni kell, lehetőleg több ízben; másrészt a felszerelt képfellevő közelében, jól látható módon figyelmeztetést kell elhelyezni. A VI. és a VIII. kerület a kerület határain helyezte el ilyen figyelmeztetéseket, de a kamerák közelében semmi nem utal jelenlétükre, pedig az ORFK-intézkedés 3. pontja kifejezetten a megfigyelt területekről szól. Az V. kerületben egyes kamerák borításán látható a figyelmeztetés, a kerület határain azonban nincs tájékoztatás.

A kamerás térfigyelő rendszereket támogató érvelések gyakori eleme, hogy a kamera a rendőrt helyettesíti: bár nem állhat rendőr minden utcasarkon, de minden utcasarkon lehet egy kamera. A rendőrkártya az egyenruhájáról már távolról felismerhető, az állampolgár ugyanúgy látja a rendőrt, mint az az állampol-

gárt. A rendőrjárőr nem bújhat el, hiszen köteles a feladatkörébe tartozó segítséget, illetőleg a hozzá fordulónak a tőle elvárható felvilágosítást megadni,²³ míg a járőr az Rtv.-ben meghatározott esetekben „kérheti és igénybe veheti a magánszemély, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet segítségét és a birtokában lévő eszközt”.²⁴

Ez a két kötelezettség az állampolgár és a rendőr között a segítségnyújtás és a felvilágosításkérés tekintetében megközelítőleg egyensúlyt teremt (a rendőr a megkérdoztetet azonban akár fel is tartoztathatja). A járőr kamerával való helyettesítése egyrészt a segítségnyújtás, illetve a felvilágosításkérés közvetlen lehetőségét vonja meg az állampolgártól, másrészt, mivel csak a rendőr látja az állampolgárt, az pedig jó esetben is csak a kamerát, egyenlőtlen kommunikációs helyzetet eredményez. Az Alkotmánybíróságnak az információszimmetriáról – eltérő kontextusban – kifejtett véleménye álláspontom szerint erre az esetre is érvényes: „megalázó az olyan helyzet, és lehetlenné teszi a szabad döntést, amelyben az egyik fél nem tudhatja, hogy partnere milyen információkkal rendelkezik róla.”²⁵

A KAMERÁK ÜZEMELTETÉSE

Mivel a közterületi kamerás térfigyelést az Rtv. szabályozza, nyilvánvaló a törvényhozónak az a szándéka, hogy ezt a feladatot a rendőrségre bízza. Nyugaton léteznek olyan megoldások, hogy a térfigyelő rendszert a rendőrség munkáját segitendő a helyi önkormányzat üzemelteti, egyes településeken pedig a helyi önkormányzat megbízásából magánvállalkozás végez kamerás megfigyelést. Sőt Doncasterben (Dél-Yorkshire, Egyesült Királyság) a helyi lakosság a kábeltévén behangolhatja a szokásos csatornák mellett a kamerás térfigyelő rendszer adását is.²⁶

Magyarországon a térfigyelő rendszerek központjában a monitorok előtt rendőrök teljesítenek szolgálatot. A kamerás megfigyelési tevékenységet közhatalmi funkciót ellátó személyek az Rtv. és a rendőrségi szolgálati szabályzat, illetve az ORFK-intézkedés előírásai szerint folytatják: a kamerák által közvetített képeket folyamatosan figyelemmel kell kísérni, a képek rögzítése a folyamatos figyelést nem helyettesítheti. „A közvetített képek figyelésével csak olyan személyt lehet megbízni, aki szakmai ismeretei és tapasztalatai alapján képes a szükségessé váló intézkedések haladéktalan kezdeményezésére.”²⁷

A britek a kamerás figyelésre gyakran nyugállományú rendőröket alkalmaznak, akiket szakmai ismereteik és tapasztalataik kiválóan alkalmassá tesznek a feladat ellátására. A magyar szabályozási ke-

reték közt is megoldható ezen a módon, hogy a rendszer üzemeltetését rendőrök lássák el, akiket köt a rendőrségi törvény, egyszersmind olcsóbb megoldás annál, mintha a hivatásos állomány tagjait ültetnék a monitorok elé. Ezt az elgondolást követi az ORFK-intézkedés is, egyúttal megtiltja a jelenleg vagy korábban a hivatásos állományba tartozó személyeken kívül más személyek, szervezetek e célra való alkalmazását. A képek figyelését végző állomány oktatásáról, „különös tekintettel az irányadó adatvédelmi és személyiségi jogi jogszabályokra”,²⁸ a térfigyelő rendszert működtető szerv vezetője gondoskodik. „Az állomány feladatait, jogait és kötelezettségeit munkaköri leírásban, vagy a megbízási szerződésben kell rögzíteni.” Az Rtv. előírásai szerint a képeket figyelő állományt az általános rendőri feladatok ellátásának és az utasítás teljesítésének kötelezettsége, illetve az intézkedési, a segítségnyújtási és a titoktartási kötelezettség terheli.

A megvalósítandó közbiztonsági cél több aspektusát kell vizsgálni; az Rtv. 1. § (1) bekezdése a közbiztonság és a belső rend védelmét tűzi a rendőrség feladatául, a (2) bekezdés ezt a két feladatot bűnmegelőzési és bűntüldözési, illetve államigazgatási és rendészeti feladatokra bontja le. A rendőrség négy alapvető feladatát és azok megvalósulását az állomány kötelezettségeivel és azok betartásával összevetve kell vizsgálni ahhoz, hogy a kamerás térfigyelés hatékonyságáról képet nyerjünk.

A BŰNMEGELŐZÉSI FELADAT

A térfigyelő rendszerek létesítését támogató legelterjedtebb érvelés szerint a kamerák elrettentik a bűnözőket, egyrészt bűncselekmények elkövetésétől a megfigyelt területen, másrészt magától az adott területtől. A brit tapasztalatok alapján azt lehet mondani, hogy a bűnözők elrettentése nem teljesen problémamentes. Brighton, Squires és Measors városokban a bűnözés tíz százalékkal ugyan csökkent, azonban az erőszakos bűncselekmények száma egy százalékkal nőtt a kamerával megfigyelt területeken. Birminghamban a rablások és a személyektől, illetve a gépjárművekből való lopások száma éppen hogy emelkedett.²⁹ A frankfurti Konstabler Wache példája mutatja, hogy a kamerák felszerelése gyakran még a megfigyelt terület bűnözésének csökkentésére sem elég. Ezen a helyen már régóta folyt heroin és kannabisz terítése kis mennyiségekben, ezáltal a frankfurti kriminálpolitika számára bűnözési gócpontot jelentett. A kamerák felszerelése után a drogdílerek egyszerűen behúzódtak a Konstabler Wache alatti átjáró-

házba, és attól kezdve már az ottani bolttulajdonosok panaszkodtak a bűnözés átterelődése miatt.³⁰

A bűnözőknek egy adott területről való elterelése nem oldja meg a bűnözés problémáját, és még csak nem is csökkenti a bűncselekmények számát. Mindössze annyi hatása lesz, hogy bizonyos típusú bűncselekményeket jó esetben nem a kamerák előtt követnek el, hanem például bekamerázatlan mellékutcákban. Ha a kamerarendszer az egész területet belátja, akkor annyit lehet elérni, hogy a még bekamerázatlan kerületekben vagy a szomszédos településeken jelenik meg az átterelődött bűnözés vagy a szomszédos településeken. Attól, hogy egy adott területen a bűnöző számára kockázatosabb a bűncselekmény elkövetése, még nem fog változtatni életmódján, hanem máshol folytatja ugyanazt a tevékenységet.³¹ Hosszú távon ez a folyamat azt eredményezheti, hogy előbb-utóbb az ország összes településén bevezetik a kamerás térfigyelést.

A kamerás térfigyelést támogató népszerű elgondolás az is, mely szerint a kamera a rendőr meghosszabbított tekintete. A rendőr nem lehet mindig mindenütt jelen, ahol kell, de így időben látja, ha bármi törvényellenes készülődik vagy történik, és akkor közbelép. Két kérdés merül fel: hogyan értelmezendő az, hogy a kamera a rendőr „meghosszabbított tekintete”, és mikor lép közbe a rendőr?

A „MEGHOSSZABBÍTOTT TEKINTET”

A „meghosszabbított tekintet” értelmezéséhez két további kérdést kell megvizsgálni. Vajon személyes adatnak minősül-e egy személyről készült fénykép? Ha igen, akkor adatként való továbbítása adatkezelésnek számít-e? A magyar Alkotmánybíróság az első kérdésre nemmel válaszolt, a fénykép különbözik a személyes adatoktól. Az adatvédelmi biztos pedig éppen annak alapján vonta vizsgálat alá a kamerás térfigyelési ügyeket, mivel a személy képmását személyes adatnak tekinti. „Személyes adat minden, az érintett természetes személlyel kapcsolatba hozható adat, az abból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés (Avtv. 2. § 1. pont). Ezen szabályok alapján a képmás, valamint minden más, az érintett azonosítására alkalmas képrészlet, hangfelvétel is személyes adat.”³²

A 2004 januári Avtv. módosítással a törvényhozó az adatvédelmi biztos álláspontjához alakította a törvényt. Az új szabályozás eloszlatta a kétségeket, hogy személyes adat-e a képmás, hiszen ha a fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése adatkezelésnek számít, akkor csak személyes adatokról lehet szó. Az

Avtv. kétféle adattovábbítást szabályoz: „9. adatkezelés: az alkalmazott eljárástól függetlenül a személyes adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így például gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint az adatok további felhasználásának megakadályozása. Adatkezelésnek számít a fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése, valamint a személy azonosítására alkalmas fizikai jellemzők (pl. ujj- vagy tenyérnyomat, DNS-minta, íriszkép) rögzítése is; 10. adattovábbítás: ha az adatot meghatározott harmadik személy számára hozzáférhetővé teszik;” A 9. pont esetében kézenfekvő az adat továbbításának egy olyan értelmezése, hogy a kamerától a térfigyelő központig a kép kábelen való továbbítása már adatkezelésnek minősül, hiszen ez a pont semmilyen további magyarázattal nem szűkíti a továbbítás fogalmát. A 10. pont adattovábbítása abban különbözik a 9. pontban foglalttól, hogy harmadik személy részére hozzáférhetővé teszik az információt. A kamerától a központig történő adatátvitel tehát nem eshet az 10. pont alá, mert abban az esetben nincs szó harmadik személyről. A német alkotmányjogi irodalom korántsem egységesen ítéli meg ezt a kérdést. Az egyik álláspont szerint minden személyes adatra vonatkozó adatkezelés (Erhebung), annak módjától függetlenül, alkotmányos alapjogi beavatkozást valósít meg. Teljesen mindegy, hogy a képeket csupán felveszik és továbbítják, vagy pedig rögzítik, azaz tárolják. Már maga a pusztán képátvitel, a felvétel ellentétben a rögzítéssel már adatkezelésnek és ezzel információs alapjogi beavatkozásnak minősül. Csak olyan, közterületről készült, a térfigyelő központba továbbított képeknél nincs szó alkotmányos alapjogokba való beavatkozásról, amelyek nem felismerhetők az egyes személyek.³³

A német szakirodalomban ezzel ellentétes álláspontot képviselők szerint: egy személy pusztán megfigyelése – történjen az akár elektronikus eszközök segítségével – még nem jelenti személyes adatok kezelését (Umgang), azt egy másik cselekménynek kell követnie, mint például elektronikus adatfeldolgozás vagy egy nem automatizált adatbázisba való felvétel. Ha máshogy fognánk fel ezt a kérdést, akkor a pusztán megfigyelés valamilyen elektronikus szerkezet segítségével, mint például egy elektronikus nagyító szemüveggel vagy távcsővel, már egyből az adatvédelmi törvény hatálya alá tartozó tevékenység lenne. A törvényhozó nem tudna olyan határt megvonni az elektronikus optikai és a nem elektronikus optikai szerkezetek közt, amelynek értelme lenne. Így a pusztán megfigyelés (meghosszabbított szem) nem esik a BDSG³⁴ hatálya alá.³⁵

RENDŐRSÉGI KÖZBELÉPÉS

A kamerás térfigyelés mint bűnmegelőzési feladat hatékony ellátásának kulcsa a rendőrség megfelelő időben való beavatkozása. A rendőrség árgus szemekkel ügyeli a köz biztonságát és figyeli a köz rendjét; a törvényhozó megfogalmazásában: „a) általános bűnügyi nyomozó hatósági jogkört gyakorol, végzi a bűncselekmények megelőzését és felderítését; b) szabálysértési hatósági jogkört gyakorol, közreműködik a szabálysértések megelőzésében és felderítésében; f) ellátja a közterület rendjének fenntartásával kapcsolatos rendészeti feladatokat.”³⁶

A rendőrt az Rtv. szerint intézkedési kötelezettség terheli. „A rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tényt vagy körülményt észlel, illetőleg hoznak tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel. Ez a kötelezettség a rendőrt halaszthatatlan esetben szolgálaton kívül is terheli, feltéve, hogy az intézkedés szükségességének időpontjában intézkedésre alkalmas állapotban van.” A szolgálati szabályzat részletezi, hogy mi igényel rendőri beavatkozást: „Bűncselekmény vagy szabálysértés észlelése, valamint a közrendet, a polgárok személyét vagy javait fenyegető veszélyhelyzet esetén a rendőrt intézkedési kötelezettség terheli.”

A rendőr intézkedési kötelezettségéről mint bűnmegelőzési feladatról az Rtv. a kamerák kapcsán csak annyiban tesz említést, hogy közterületen közbiztonsági célból helyezhetők el képfelvevők. Az ORFK-intézkedés ezt a kérdést szabályozza 4–5. pontjában: „4. Az 1. pontban meghatározott szervek vezetői gondoskodjanak a térfigyelő rendszer által közvetített képek folyamatos figyelemmel kíséréséről, hogy a szükséges rendőri intézkedések kezdeményezhetőek legyenek. A képek esetleges rögzítése a folyamatos figyelmet nem helyettesítheti. 5. A közvetített képek figyelésével csak olyan személyt lehet megbízni, aki szakmai ismeretei és tapasztalatai alapján képes a szükségessé váló intézkedések haladéktalan kezdeményezésére.” A képeket figyelő rendőrök tehát bűncselekmény, szabálysértés észlelésekor intézkednek. A rendszer egyik legsúlyosabb problémája, hogy hogyan észlelhető a bűncselekmény.

Egy kamerás térfigyelő rendszerbe helyenként csak tizenhat, máshol akár százhusz kamerát kötnek, ez a város igényeitől és a célra fordított összegtől függ. A térfigyelő központban egymás mellett tízhusz monitoron lehet fogni a kamerák képeit, ez a szám is szabadon változtatható. Lehetőség van arra, hogy a monitorokra a kameráktól folyamatos adás érkezzon, de megoldható, hogy akár csak öt másodpercenként érkezzon kép. Általában kevesebb a moni-

tor, mint a kamera, ezért választani kell, hogy melyik kamera képét akarjuk látni. Ki lehet választani a kamerákat kézi vezérléssel, és azt is be lehet állítani, hogy a monitorokon megfelelő időközönként egy adott program szerint, végtelen körkörösben jelenjenek meg az egyes kamerák képei. Bárhogyan is legyen beállítva a rendszer, tény, hogy a monitorokon megjelenő képek mennyisége emberi aggyal feldolgozhatatlan. Ahhoz, hogy a képeket figyelő rendőrök ez az információtenger ne áraszsa el, valamilyen módszert kell kialakítaniuk, amellyel hatékonyan információt nyerhetnek a monitorok képeiből.

A képek figyelését végző állomány feladatai ellátásához oktatásban részesül, azonban ezt a kérdést még oktatással sem lehet megoldani. Az egyetlen módja egy ilyen méretű információhalmaz kezelésének az, hogy az információk közt meghatározott sémák szerint szelektálunk.³⁷ Ezt a mechanizmust a szociálpszichológiai irodalom a következőképp írja le: „Az emberi pszichikum kategóriák segítségével nélkül képtelen lenne a gondolkodásra (a kategória itt általánosítást jelent). Kialakulásuk után a kategóriák a normális előzetes ítélet alapjául szolgálnak. Nem tudjuk kikerülni a folyamatot. Rendezett életünk függ tőle. [...] A folyamat eredményeképpen napi életünk alkalmazkodási feladatait szabályozó nagyobb osztályok és csoportosítási szempontok képződnek. [...] A kategorizáció folyamata annyi történést idomít magába, amennyit csak képes. [...] a pszichikum a felmerülő cselekvések igényével összhangban a lehető »legdurvább« módon igyekszik kategorizálni a környezeti történéseket. [...] ezáltal kisebb erőfeszítésre kényszerülünk, és az erőfeszítés – kivéve legnyomósabb érdekeinket – általában nem kívánatos. [...] A kategóriák tehát szorosan és időben halaszthatatlan kapcsolattal tapadnak azokhoz az eseményekhez, amelyeket látunk, amelyekről ítélezünk, és amelyeknek részesei vagyunk. Valójában az a céljuk, hogy megkönnyítsék az észlelést és a viselkedést, más szóval gyors, zökkenőmentes és ellentmondás nélküli alkalmazkodást tegyenek lehetővé az életben.”³⁸ Ezt a tézist támasztja alá Clive Norris és Gary Armstrong kutatása a kamerás térfigyelésről, melynek központi kérdése az volt, hogy kit figyelnek meg és miért. A kutatók 592 órát töltöttek összesen egy több mint ötszáz ezer lakosú nagyváros, egy megközelítőleg kétszáz ezer fős vidéki város és egy lerobbant, de mozgalmas és etnikailag igen vegyes összetételű, kétszázötvenezres lélekszámú belvárosi kerület térfigyelő központjaiban. Összesen 888 célzott, egy percnél hosszabb ideig tartó megfigyelést regisztráltak és azok adatait értékelték ki.³⁹

Kutatásukból⁴⁰ kiderül, hogy bár a tinédzser korosztály a lakosságnak csak 15 százalékát jelenti, a

megfigyelések 40 százalékának volt célpontja. A megfigyelték 93 százaléka férfi volt és 7 százaléka nő, 72 százalék semleges, 13 százalék hanyagul vagy szubkulturálisan öltözött. Bár a lakosságnak csupán 2 százalékát adják a feketék, és az etnikailag igen vegyes városban is (52 százalék valamilyen etnikumhoz tartozik) csak 18 százalék a fekete bőrű lakosság, a megfigyelték 34 százaléka közülük került ki (a nagyvárosban nem mérhetően alacsony, a vidéki városban 2,5:1, a belvárosi területben 1,7:1 a feketék lakosságbeli és a megfigyelték közötti számának az aránya). A leggyakoribb megfigyelési ok, amiért valakire a kamerával ráközelítettek, nem az illető cselekedete, hanem a személye volt. A megfigyelések okai és a bőrszín közötti összefüggések vizsgálatakor kiderült, hogy bűncselekmény miatt fehérek 25 százalékát, feketék 20 százalékát, közrend megsértése miatt fehérek 32 százalékát, a feketék 6 százalékát, bármi nyilvánvaló indok nélkül fehérek 35 százalékát, feketék 68 százalékát, egyéb okokból fehérek 9 százalékát, a feketék 6 százalékát figyelték meg. A képeket figyelők egyetlen lehetősége arra, hogy az információ áradatából a lényeges eseményeket kiszűrjék az, hogy az utca átlagos mintázatában az eltérésekre figyelnek. Lehet ez bőrszín, öltözködés, viselkedés, csoportosulás, szokatlan irányba való vagy az utca ritmusától eltérő mozgás és még számtalan további szempont; ezek alapján kísérlik meg a monitor előtt ülők kiszűrni azt, hogy ki készül bűncselekményre. Norris és Armstrong a képeket figyelők munkájának hét szabályát találta meg.⁴¹

1. A megfigyelhető célpontok nagy száma miatt a megfelelő célpont kiválasztásához a figyelők felhasználják azt az előzetes tudásukat, hogy ki követhet el legvalószínűbben bűncselekményeket vagy ki bizonyulhat problémaforrásnak. Így a megfigyelt legyen inkább fiatal, mint idős; inkább férfi, mint nő; inkább fekete, mint fehér és inkább dolgozóosztálybeli, mint középosztálybeli.⁴² Különösen gyanússá tehetnek valakit olyan külső jegyek, mint nagyméretű kalap vagy kapucni viselése, ami miatt nem látható az arca kamerával, gyanús lehet a járókelő – ha a képeket figyelő eleve valamilyen faji előítéllettel rendelkezik⁴³ – már a bőrszíne alapján, továbbá akkor is, ha az öltözködésnek, társadalmi osztályának nem megfelelő szinten fogyaszt (például a ruházatához képest túl jó autója van). A vizsgált esetekből a kutatók azt a következtetést vonták le, hogy a bűnöző tevékenység felfedezése és a rendőrségi kiszállások, illetve őrizetbe vételek között nincsen közvetlen megfeleltethetőség. Különösen súlyos ez a megállapítás azokban az esetekben, amikor a rendőrség a magánérintést (egy férfi tettenlegesen bántalmazta partnernőjét) nem tekintette a közrendet megzavaró eseménynek, és nem érezte

magát illetékesnek arra, hogy intézkedjen. Azért is aggasztó a rendőrség közömbössége a nőket ért bántalmazásokkal szemben, mert a nőkre irányuló kamerás ráközelítések 10 százaléka kizárólag voyeurista céllal történt, ötször annyi alkalommal, mint a nők védelmében.

2. Bizonyos magatartások automatikusan magukra vonják a figyelők tekintetét, mivel azok a közrendet sértik vagy bűncselekmények, illetve egyéb olyan cselekmények, amelyek bár magukban nem bűncselekmények, de előfordulásuk alapján bűncselekmények elkövetését lehet feltételezni. Ilyen például, ha valaki hirtelen irányváltotatás után elkezdi futni az utcán, vagy már maga a futás is. A térfigyelő központban a személyes helyszíni jelenlét és hangok híján nem egyértelmű a kontextus, így gyakran azt a magyarázatot fűzhetik a futáshoz,⁴⁴ hogy valaki félelemből menekül (áldozat) vagy a hatóság elől menekül (tolvaj). A kutatás során a futáshoz kapcsolt téves feltevések sorozata nem ingatta meg a térfigyelő központbelieket abban a hitükben, hogy a futás valamilyen bűncselekménnyel áll kapcsolatban. Ugyanilyen magatartás, ha valaki nem veszi fel az utca ritmusát, céltalanul lődörög. Megesik, hogy valaki lehajol a járdán egy autó mellett és fél percig nem bukkan fel, így a monitoron úgy tűnik, mintha az autót akarná feltörni, holott csak a cipőfűzőjét köti meg.

3. Bizonyos emberek egyből a figyelem középpontjába kerülnek, mivel a képet figyelők tudják, hogy az korábban már valamilyen (bűn)ügybe keveredett.

4. A kamerakezelők egy idő után megtanulják, hogy a megfigyelt területen kik a helyiek és milyen szokásaik vannak, így az utcán egy idő után a nem megszokott arcokra kezdenek figyelni, és bizonyos tevékenységek a megszokott mintázatból térben vagy időben nem helyénvalóként fognak kitűnni. Bizonyos emberekre külön figyelemmel voltak a rendőrök, így a hajléktalanokra vagy azokra, akik rendszeresen az utcán alkoholizálnak. Bizonyos cselekményeket szintén nagy gonddal figyeltek, ilyen volt a bankautomata használata – a pénzfelvételeknél a képeket rögzítették, hátha hamarosan kiderül, hogy bankkártyacsallást követtek el, ezért még hasznosak lesznek ezek a felvételek.

5. A normális (átlagos) környezet válik az előírt környezetté – aki nem része a normális környezetnek, az „másnak” minősül és foglalkozni kell vele. A máság a társadalmi tér „nem megfelelő” használatán alapul. Aki nem követ el semmilyen szabálysértést vagy bűncselekményt, de nem úgy használja a teret, ahogy az elvárható lenne (például részeg), azt megfigyelés alá vonják.

6. A képeket figyelők ismerték a teret, jól eligazodtak benne, és egyúttal el is várták, hogy más is el-

igazodjon benne. Aki elveszettek, dezorientáltak vagy más módon bizonytalannak tűnik, az a megfigyelés céljává válik. Feltételezik, hogy aki becsületes és tudja, hogy hova megy, mit csinál, az nem bizonytalankodik az utcán.

7. Azzal is baj van, aki a kamerák jelenlétét nem tekinti normális jelenségnek. A képeket figyelők abból az abszolút érvényesnek tekintett tételből indulnak ki, hogy nekik joguk van bárkit megfigyelni az utcán. Ha valaki a kamera előtt kapucnit húz a fejére és nem látszik az arca, vagy épp ellenkezőleg, szándékosan belenéz a kamerába, az gyanús, az provokál. A vizsgálat során megesett, hogy az ilyen „renitens” elemekről felvétel készült, hogy majd amikor legközelebb a bekamerázott területen jár, akkor emlékezzenek rá és szemmel tartsák.

A Norris és Armstrong tanulmányában leírtak nem angol sajátosságok. A képeket figyelő állomány reakciói feltételezhetően Magyarországon is ilyenek. Ezek általános szociálpszichológiai jelenségek, melyek alig ha kultúrafüggők (a brit és a magyar rendőrségi kultúra talán amúgy sem áll olyan távol egymástól), nem függenek etnikai hovatartozástól, anyanyelvtől. A kamerás térfigyelés esetében is egyelőre az emberi tényező a rendszer lelke. A térfigyelő rendszer teljesítménye, minősége nem fog különbözni az azt üzemeltető szervezetétől. Erre tekintettel félok, hogy a kamerás térfigyelés magyar változata éppolyan diszkriminatív, faji előítéletektől sújtott, a jogállamisággal nehezen összeegyeztethető, mint a vizsgált brit, vagy maga a magyar rendőrség. Sajnos ez még csak nem is a legsúlyosabb problémája a rendszernek.

További kérdés, hogy abban az esetben, ha a térfigyelő központ bűncselekmény vagy szabálysértés előkészületeire lesz figyelmes, vajon időben intézkedik-e a rendőrség. Ha a térfigyelő központ a rendőrségen belül a diszpécserközponttól el van választva, akkor a két központ közti információáramlás függvénye, hogy a rendőrség valóban intézkedik-e. Ha a diszpécserök nem bíznak meg teljesen a kamerásokban vagy egyszerűen csak rangsorolni kell a kirendelhető egységek feladatai között, akkor elképzelhető, hogy nem veszik elég komolyan a kamerák által megfigyelt cselekményt és nem történik intézkedés. Ha a térfigyelő központ közvetlenül a többi rendőri egység mellett működik, akkor a kamerák által közvetített képekhez illetéktelenül hozzáférhet a rendőri állomány bármely tagja, ami titoktartási, adatvédelmi, illetve hatásköri problémákat vethet fel. Az ORFK-intézkedés ezt, helyesen, a következőképp szabályozza. „15. A térfigyelő rendszer központi kezelési helyiségébe csak az ott szolgálatot ellátó állomány, az ellenőrzésre jogosult vezetői állomány, a rendszergazda, az érintett rendőri szervnél a térfigyelő rendszer

működtetésének szabályait tartalmazó belső normában meghatározott személyek, valamint az adatvédelmi biztos és munkatársai léphetnek be és tartózkodhatnak. Ezen személyeken kívül más a térfigyelő rendszer központi kezelési helyiségébe csak a rendszert működtető rendőri szerv vezetőjének előzetes engedélyével léphet be, illetve tartózkodhat.”

A térfigyelő és a diszpécserközpontok megfelelő összehangolása esetén további kérdés a rendőrségi intézkedések hatékonysága. Ha időben a helyszínre ér a járőr és intézkedni kíván, a térfigyelő központ segítségére van utalva, hiszen a rendőr személyesen nem látta az esetet. Ez az intézkedő rendőr és a központ jól összehangolt munkáját igényli. Igen nehéz egy verekedésnél eldönteni, hogy ki a támadó és ki az áldozat. Megeshet, hogy a helyszínen lévő rendőrök, bár a képen látszott, mégsem azt fogják le, aki támadott, mert az intézkedéssel nem lehet annyit várni, hogy tisztázzák a helyzetet, vagy pedig egyszerűen csak terhes a rendőrfjárőr számára a központtal való állandó egyeztetés.

Mivel a képeket figyelő rendőrök gyakran csak a furcsa magatartásra figyelnek fel, de semmilyen konkrét bizonyítékkal nem rendelkeznek, gyakori az alaptalan riasztás, ami rontja a rendőrfjárőrök és a térfigyelő központ kapcsolatát. Ha azonban a rendőrök a helyszínre érkezve nem lehetnek biztosak abban, hogy valóban történt-e bűncselekmény, akkor az is megeshet, hogy az eredmény felmutatása érdekében a félreértelmezett cselekményt intézkedés követi, rosszabb esetben bűncselekményt, illetve szabálysértést kreálnak belőle.⁴⁵ A magyar Rtv. kiválóan megfelel e célra, mivel az igazoltatás oka bármi lehet, a motózásnak pedig annyi a feltétele, hogy fennálljon a bűncselekmény vagy a szabálysértés gyanúja, amely természetesen minden ilyen esetben fennáll, hiszen a rendőrök épp ezért szálltak ki. Az pedig, hogy a személy átkutatására szükség volt, megfelelően igazolja a térfigyelő központ gyanúját, és ezzel kör bezárult.

A BŰNÜLDÖZÉSI FELADAT

Az Rtv. alapján a kamerás térfigyelés legfontosabb feladata a bűnüldözés, a büntető- vagy szabálysértési eljárás képfelvételekkel való támogatása: „42. § ... A rendőrség által készített kép- és hangfelvételek, illetőleg az abban szereplő személyes adatok csak az esemény helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt kezdeményezett eljárás során, valamint körözött személy azonosítása céljából használhatók fel.” Gyakori eset, hogy a felvételen már nem a bűncselekmény előkészülete, hanem maga a bűncselekmény látszik, és ekkor már nem bűnmegelő-

zésről, hanem bűnüldözésről van szó. A bűncselekmény észlelése és a gyors rendőri reakció lehetőséget adhat arra, hogy a bűncselekmény elkövetését félbeszakítsák, nagyobb jogsérelem okozását megakadályozzák, az elkövetőt előállítsák. Azonban ez korántsem mindig lehetséges; ilyenkor az elkövető felkutatása marad a rendőrség feladata.

A rendőrségi közbelépés kapcsán felvetett problémák a kamerás térfigyelés bűnüldözői feladatainak ellátásánál is ugyanúgy fennállnak. A bűncselekmény észlelése ugyanúgy történik, mint a bűncselekmény előkészületének észlelése. Ugyanúgy adódhatnak félreérthető helyzetek, amikor csak a térfigyelő központból tűnik egy magatartás bűncselekménynek, szabálysértésnek. A cselekmény észlelése és a rendőrség kiszállása közt nem áll fenn közvetlen megfeleltethetőség – nem minden észlelés jár rendőri intézkedéssel és nem minden rendőri intézkedés alapul teljes egészében az észlelt cselekményeken.

A helyszínen tartózkodó rendőr bűncselekményt, szabálysértést észlelve általában igen rövid idő alatt intézkedik.⁴⁶ Ha a képeket figyelő rendőr olyan cselekményt észlel, amely megítélése szerint szabálysértés vagy bűncselekmény, akkor az elkövető még igen távol áll attól, hogy vele szemben intézkedjenek, előállítsák őt. Összefoglalásul tehát a felvetődő kérdések:

1. A képeket figyelő informálja-e a diszpécserközpontot?

2. A diszpécserközpont kíván-e reagálni, ha igen, milyen gyorsan; milyen súlyosnak ítélik a figyelők által előadott bizonyítékokat?

3. Ha a rendőrség reagál és járót küld a helyszínre, hogy lépjen közbe, dönthet úgy a járőr, hogy

a) saját belátása szerint cselekszik és figyelmen kívül hagyja a központ instrukcióit;

b) információt kér a központtól arról, hogy ki ellen milyen bizonyíték van, kit lehet őrizetbe venni;

c) őrizetbe veszi a gyanúsítottat valamilyen kisebb súlyú bűncselekmény, szabálysértés miatt (például közrend megzavarása), és később, a felvételek alapján kreálnak egy jobb bizonyítékot?

4. Ha maga a cselekmény már véget ért, akkor az intézkedés azon múlik majd, hogy mit rögzítettek belőle és a rögzítetteket hogyan értékeli a képeket figyelők?

FELVÉTELKÉSZÍTÉS

Az Avtv. 2004 januári módosítása előtti állapotokról elmondható, hogy gyakorlati szempontokból kiindulva tartható volt az adatvédelmi biztos álláspontja, miszerint a kamerás térfigyelést szabályozni, korlátozni

kell. Az adatvédelmi biztos beszámolójából kitűnt, hogy az Alkotmánybíróság által a személyes adatok és képfelvételek között tett megkülönböztetést nem követte, magát – az Avtv. kifejezett felhatalmazása nélkül is – illetékesnek tartotta arra, hogy a térfigyelő rendszerek képfelvételeinek ügyeiben vizsgálódjon. Az Alkotmánybíróság határozatát⁴⁷ szem előtt tartva, megoldásként kínálkozott az Avtv. kamerás térfigyelésre való analógiás alkalmazása, azon az alapon, hogy a képfelvételek maguk ugyan nem személyes adatok, azonban a felvételből könnyen személyes adatok nyerhetők, a felvételek a személyes adatok hordozói. Ezen érvelés alapján a térfigyelő-rendszerek felvételei már 2004 januárja előtt is az Avtv. hatálya alá tartoztak, az Avtv. új adatkezelés meghatározása alapján pedig efelől többé már nem lehet kétségünk.

Az Avtv. alapján a Rtv. 42. §-át csak úgy lehet értelmezni, hogy adatkezelés történik. A Rtv. vonatkozó szakasza „kép- és hangfelvételek, illetőleg az abban szereplő személyes adatok”-ról szól, ezt erősíti meg az ORFK intézkedés 10. pontja „A felvételek kezelésére a személyes adatok kezelésére vonatkozó jogszabályokban és belső normákban meghatározó általános előírások vonatkoznak.” A képfelvétel adatfelvétel, az adatfelvétel pedig az Avtv. 2. § 9. pontja alapján adatkezelésnek minősül.

Ezek szerint térfigyelő kamerákkal csak célhoz kötötten lehet felvételeket készíteni. Ez az előírás nem kis technikai bonyodalmat okoz a felvételkészítéskor, mivel az eredményes bizonyításhoz gyakran szükség van a bűncselekményt megelőző előkészületi cselekmények bemutatására. Azonban a bűncselekmény maga csak később válik ismertté és akkor már késő az előkészületekre képi bizonyítékot keresni. Mivel a képfelvétel készítését kizárólag a bűncselekmény alapozhatja meg, az elkövető kilétének felderítése, az elkövetés módjának megmutatása a felvétel készítésének a célja. Az előkészületi cselekmények magukban általában nem bűncselekmények, így azok nem állják ki a célhoz kötöttség próbáját. A bűncselekmény későbbi elkövetője a cselekmény előtt ártatlan, róla semmilyen felvétel készítése (beleegyezése nélkül) nem lehet törvényes.

Az Rtv. ezt a kérdést egyszerűen nem szabályozza. A képfellevőt „közbiztonsági célból” lehet felszerelni, a felvétel készítése célhoz kötöttségével nagyvonalúan nem foglalkozik, majd a felvételek felhasználásakor ismét eszébe jut a törvényalkotónak a célhoz kötöttség elve - „kép- és hangfelvételek, illetőleg az abban szereplő személyes adatok csak az esemény helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt kezdeményezett eljárás során, valamint körözött személy azonosítása céljából használhatók fel”.

A 42. §-nak ez a hiányossága a kamerás térfigyeléssel kapcsolatban igen súlyos adatvédelmi veszélyt rejt magában vagy ennek alternatívájaként a térfigyelés bűnüldözési feladatát teszi az esetek többségében lehetetlenné.

Az Avtv. az adatkezelés célhoz kötöttségét a következőképp szabályozza. „Személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak.”

Az adatkezelés „minden szakaszába” beletartozik maga az adatfelvétel is. A Rtv. csak a képfelvévők felszerelésénél jelöli meg a közbiztonságot mint célt. Ha a Rtv. 42. §-ban a képfelvétel készítésénél hiányzó célt ki akarjuk pótolni, akkor a hiányt megelőző mondatból a közbiztonsági, azaz a rendőrségi törvény 1.§ (2) bekezdésében leírt négy célt olvashatjuk ki⁴⁸, az utána következő mondatban, „bűncselekmény vagy szabálysértés miatt kezdeményezett eljárás során, valamint körözött személy azonosítása céljából”, bűnüldözési, rendészeti és közigazgatási célokat találunk. Ez utóbbi mondatban logikus, hogy nem szerepel a bűnmegelőzési cél, hiszen az az elrettentés és a meghosszabbított tekintet révén valósul meg. Arra lehet következtetni, hogy a hiányt a bűnüldözési, rendészeti és államigazgatási célokkal kell kipótolni.

A súlyos adatvédelmi veszély abban áll, hogy az érintett beleegyezése nélkül személyes adat csak törvény felhatalmazása alapján kezelhető. A Rtv. kizárólag az intézkedések körében teszi lehetővé, hogy „A Rendőrség a rendőri intézkedéssel összefüggésben az intézkedéssel érintett személyről, a környezetről, illetőleg a rendőri intézkedés szempontjából lényeges körülményről, tárgyról kép- és hangfelvételt készíthet”, azonban az esetek többségében a rendőrség még nincs a helyszínen, így nem beszélhetünk semmiféle rendőri intézkedésről. Ha nincs rendőri intézkedés, akkor hiányzik az Avtv. által megkövetelt törvényi felhatalmazás. Így a Rtv. kifejezett felhatalmazása hiányában el kell tekintenünk attól a lehetőségtől, hogy a rendőrség az Avtv. 3. § (1) b) pontja alapján készíthet felvételeket. Mivel a (1) bekezdés alapján nem készülhet felvétel érdemes még megvizsgálni a 3. § (2) bekezdést:

„Különleges adat akkor kezelhető, ha a) az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul, vagy b) a 2. § 2. a) pontjában⁴⁹ foglalt adatok esetében, az nemzetközi egyezményen alapul, vagy alkotmányban biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűnmegelőzés vagy a bűnüldözés érdekében törvény elrendeli;” Mivel a járókelő vagy a gyanúsított nem tud arról, hogy felvételt készítenek róla, így abba beleegyezni sem tud, tehát az a) pont kizárható. A b) pont megengedné a bűnmegelőzési

vagy a bűnüldözési érdekekre hivatkozva a felvétel készítést, azonban ez a rendelkezés kifejezetten, csak bizonyos különleges adatok körében van tekintettel ezekre az érdekekre, amely a személyes adatoknak csak egy részhalmaza. Márpedig e szakasz alapján kevesebbről a többre nem lehet következtetni. Létezik még egy harmadik eset: „c) egyéb esetekben azt törvény elrendeli”, mint jól ismert, törvényeinkben gyakran visszatérő kivétel. Ezt a pontot a felvételt készítést alátámasztandó szintén nem lehet felhasználni, egyrészt a már említett kevesebbről többre következtetés lehetetlensége miatt, másrészt ezt valamely más törvénynek kifejezetten el kell rendelnie. Fentebb láthattuk pedig, hogy a Rtv. pont ezzel a kifejezett elrendeléssel maradt adósunk, a rendőrségi törvény 42. §-án kívül pedig más törvény nem szabályozza a közterületi kamerás térfigyelést.

A 42. § hiányossága még egy értelmezési lehetőséget megenged, nem hiányról van szó, hanem eleve alkotmányellenes szabályozásról. Először egy nagyobb adathalmazt összegyűjtenek, majd válogatnak belőle és a képeken felfedezett szabálysértésekhez, bűncselekményekhez utólag rendelik hozzá a célt, aminek magát a felvételt készítést (adatfelvételt) megelőzően kellett volna fennállnia, és ami alapján a felvételt készítést meg kellett volna indítani. Az Alkotmánybíróság nem véletlenül tiltja a készletező jellegű adatfeldolgozást. „A határozott cél nélküli, s definiált célok hiányában a különböző felhasználási célok szerint nem osztható, bármely adatot előre meg nem határozható felhasználói körök számára rendelkezésre bocsátó, „készletre” való adatfeldolgozás önmagában alkotmányellenes.[...] a célhoz kötöttségnek az adat felvételétől kezdve az adat törléséig érvényesülnie kell.”⁵⁰

Ha rendőrségi törvényt kevésbé szigorúan értelmezzük, tekintettel vagyunk a törvényhozó szándékára és ezt a hiányosságot elnézzük, a célhoz kötöttség elve továbbra is szemünk előtt kell lebegjen ahhoz, hogy valami mégiscsak határt szabjon a térfigyelő rendszerek működésének, a rendőrség bűnüldözési érdekekre hivatkozva szabadságainkat a szükségesnél jobban ne korlátozza. A kevésbé szigorú értelmezés szerint pedig a képfelvételeket (adatfelvételt) az Avtv. a Rtv. alapján a már említett három célhoz kötve teszi lehetővé. Az adatkezelés minden szakaszának meg kell felelni az adott célnak. Például, ha egy felvételt rendészeti céllal készítenek, nem változhat át később a cél bűnüldözésire. Ha egy felvétel körözési célra készül, akkor azt nem lehet később bűnüldözési célnak minősíteni, stb.

A felvételt készítés elindításakor már tudnia kell a rendőrségnek, hogy milyen célból készülnek a képek és később nincs mód ezen változtatni. A célhoz kötöttség következetes betartása azonban nem

oldja meg, a korábban részletezett előkészületi cselekmények rögzítésének problematikáját, nem is oldhatja meg, mivel ártatlan és mégcsak nem is gyanúsított emberekről semmilyen indokkal nem lehet rendőrségi felvételeket készíteni (nyilvános közszereplést leszámítva).

Sajnos ezt a megfontolást az ORFK nem osztja, így inkább egy törvénysértést foglalt intézkedésébe és ezzel a részlettel együtt támogatta az adatvédelmi biztos az intézkedést (avagy ennek a részletnek az intézkedésben hagyása jelenti a kompromisszumot). „7. a térfelügyelő rendszerek által közvetített képeket a működtető rendőri szervek folyamatosan rögzítetik.” Ha a közvetített képeket a rendőrség folyamatosan rögzítheti, az azt jelenti, hogy nemhogy nem meghatározott célhoz kötik az adatkezelést, hanem az adatok olyan mennyiségben és sokféleségben kerülnek rögzítésre, amelyet egy konkrét célhoz kötni lehetetlen. Az intézkedés nem éri be ennyivel, a következő pontban a készletező jelleggel történő adatkezelés tilalmát is megsérti. „8. A folyamatosan rögzített felvételeken a rendőri intézkedéssel összefüggésben készült, illetve a büntető-, vagy szabálysértési eljárás megindítását megalapozó körülményt tartalmazó képeket el kell különíteni a releváns adatokat nem tartalmazó felvételektől.”

Az ORFK intézkedés törvénysértő voltán a 8. pont a) bekezdése sem változtat. „A rendőri intézkedéssel összefüggésbe nem hozható, illetve szabálysértési, vagy büntetőeljárás szempontjából jelentőséggel nem bíró felvételeket haladéktalanul meg kell semmisíteni. Alkotmányellenes, Ezért tilos a felvételek előre meg nem határozott cél elérése érdekében, későbbi esetleges felhasználásra - készletező jelleggel - történő gyűjtése.” Számomra érthetetlen, hogy miből jutott az ORFK arra a következtetésre, hogy a 7. pontban rögzített törvénysértést a 8. pontban előírt adattörlesztés semmissé teszi.

RENDŐRI INTÉZKEDÉS

Az Rtv.-nek a rendőri intézkedés képi rögzítéséről szóló szabályozása lényegesen jobbra sikerült, mint a bűnüldözési célokat szolgáló felvételekre vonatkozó.⁵² A rendőri intézkedés konkrét, könnyen megragadható esemény, a szolgálati szabályzat az intézkedés általános szabályai között, az intézkedési kötelezettség szabályozása után rögtön „A szolgálati fellépés módja” leírását adja.⁵³ Mind az intézkedés alá vont személy, mind a kamerák képeit figyelők egyből felismerik, hogy rendőri intézkedésről van szó. A felvétel célját ez meg is határozza, és az Rtv., illetve az Avtv. szabályaival összhangban törvényesen felvé-

tel készülhet. A rendőri intézkedésről készült felvétellel védi az intézkedés alá vont személyt; ha (úgy érzi, hogy) ellene jogtalan, törvénysértő rendőri intézkedés történt, akkor a felvételek segítségével alátámaszthatja állítását, és éppúgy védi a rendőröket, akiket törvénysértő intézkedés vádjára ér, vagy abban az esetben, ha az intézkedés során a rendőrökre támadnak.

KÖRÖZÉS

A Rtv. a rendőrségre államigazgatási feladatokat is ruház, ilyen államigazgatási feladat lehet a személykörözés. A körözést a személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény szabályozza és e törvény utal bizonyos feladatokat a rendőrség hatáskörébe. Személykörözésnél a törvény végrehajtási rendelete⁵⁴ részletezi, hogy a körözéshez szükséges adatgyűjtés során az ismeretlen személyazonosságú személyről milyen adatokat kell összegyűjteni. A rendelet 7.§ arcfénykép vagy egész alakos fényképének elkészítését írja elő. Erre a célra térfelügyelő kamerával készült felvételek tökéletesen megfelelnek, feltéve, ha a képeket figyelő rendőrök tudják, hogy az ismeretlen mikor és melyik kamera előtt halad el.

Elég valószínűtlen, hogy az ismeretlen személyt egy személyleírás alapján felismerjék, és felvételt készítsenek róla körözési célból, sokkal valószínűbb, hogy valamilyen kamerával rögzített bűncselekmény egyik ismeretlen elkövetőjét keresik és a bűncselekmény rögzítése folytán rendelkeznek az illető fényképével. Ebben az esetben ismét felmerül az Rtv. 42. §-nak hiányossága.

Amíg az Avtv. szövegében nem nevesítették adatkezelésként a képfelvételek készítését felmerült az a lehetőség, hogy ha az adatvédelmi biztosnak még sincs igaza és a képfelvételek kezelésének szabályozása nem esik az Avtv. hatálya alá, azaz egyedül a Rtv. 42. §, illetve a Rtv. VII. *A rendőrség adatkezelése* fejezet rendelkezései a kamerás térfelügyelést szabályozó kizárólagos normák. Azonban ebben az esetben sem szabadult volna fel az Rtv. a célhozköötöttségi szabály alól, ugyanis az Rtv. adatkezelési előírásai is megkövetelik a célhozköötöttséget. „(1) A Rendőrség által bűnüldözési célból gyűjtött és tárolt személyes adatokat - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak rendőrségi, illetve bűnüldözési célra lehet felhasználni. (2) A Rendőrség más szervek által kezelt személyes adatokhoz bűnüldözési feladatai ellátása céljából - törvényben meghatározottak szerint - hozzáférhet, az ilyen módon szerzett adatot bűnüldözési céltól eltérően nem használhatja fel, és nem továbbíthatja. (3) A rendőrségi adatkezelés során a tényeken

alapuló adatokat meg kell különböztetni a következtetésen, véleményen vagy becslésen alapuló adatoktól.” A célhoz kötöttség ebben a szakaszban igen érdekesen jelenik meg, bűnüldözési célból gyűjtött és tárolt személyes adatokat csak rendőrségi, illetve bűnüldözési célra lehet felhasználni. Egy bekezdésen belül a bűnüldözési cél kettéosztódik és a bűnüldözési cél párhajként a rendőrségi cél jelenik meg, mely utóbbi pontos jelentését a törvényalkotó homályban hagyja. Ez sérti egyrészt az Alkotmánybíróság által az Avtv.-ben is megjelenő, de attól függetlenül tételezett jogelvet – az adatkezelés minden szakaszában azonos célnak kell meglelnie, másrészt „A határozott cél nélküli, s definiált célok hiányában a különböző felhasználási célok szerint nem osztható, bármely adatot előre meg nem határozható felhasználói körök számára rendelkezésre bocsátó, „készletre” való adatfeldolgozás önmagában alkotmányellenes.”⁵⁵ előírással ellentétes.

További problémát jelentenek a Ptk. 80. § (3) bekezdésének rendelkezései. „[a]z eltűnt, valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmást (hangfelvételt) nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni.” illetve a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról rendelkező 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §-a, amely szerint „[a]z eltűnt, illetőleg a büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmás vagy hangfelvétel felhasználását az eltűnt személy felkutatását vagy körözését elrendelő, illetőleg az a hatóság engedélyezheti, amely előtt a büntetőeljárás folyik.” A Ptk. nem foglalkozik a képmások eredetével, az eltűnt vagy valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmást, – a képmás készítésének eredeti céljától függetlenül – nyomós közérdekből, hatóság engedélyével fel lehet használni. A Tvr. meg is határozza a felhasználást engedélyező hatóságokat. Az egyetlen szépséghibája a Ptk. idézett rendelkezésének az, hogy eszerint „Az e viszonyokat szabályozó más jogszabályokat - ha eltérően nem rendelkeznek - e törvénnyel összhangban, e törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni.”

Tehát az e viszonyokat rendező jogszabályok Rtv., Sztv.⁵⁶, Avtv., mint speciális jogszabályok elsőbbséget élveznek. Sőt a szabályozott viszonyokat a törvényalkotó olyan súlyúnak tekintette, hogy szemben a Ptk.-val az Rtv. és az Avtv. esetében a törvény elfogadásához a jelenlévő képviselők kétharmadának szavazata szükséges.⁵⁷

Levonható a tanulság: a célhoz kötöttség a körözés esetében, még a Ptk. segítségével sem megkerülhető előírás.

A FELVÉTELEK ÉS A KÉPMÁSHOZ VALÓ JOG

A személy saját képmásához való joga és információs önrendelkezési joga, bár sokban hasonlítanak egymásra, mégiscsak két különálló jog. A kamerás térfigyelés gyakorlatának elemzésekor meg kell vizsgálni azt is, hogy a térfigyelő rendszerek alkalmazása mennyiben van tekintettel a képmáshoz való jogra.

Az alkotmány külön nem nevesíti a képmáshoz való jogot, ezt a jogot az általános személyiségi jogból lehet kibontani: „Az ember külső megjelenése közvetetten kifejezi a személyiség belső sajátosságait is, az ember jellemét, értelmi és érzelmi világát, indulatait, a személy társadalmi szerepét, ezáltal az egyed megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze és feltétele, a személyiség megvalósítását és érvényesítését szolgálja. Ez a tény teszi lehetővé és szükségessé a jogi védelmet – abban a körben, amelyben a jogi eszközök alkalmazhatók.”⁵⁸

Hogy valóban létezik a magyar jogban a képmáshoz való jog, azt a Ptk. és a 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról jól mutatja. Kérdés, hogy mekkora a képmáshoz való jog terjedelme. „A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvétellel kapcsolatos bármiféle visszaélés.”⁵⁹ Azonban hogy mi számít visszaélésnek, korántsem könnyű megítélni. „A visszaélés természetesen sokféleképpen valósulhat meg. Ennek legtipikusabb formái: a képmás vagy hangfelvétel visszaélésszerű készítése, felhasználása, nyilvánosságra hozatala.”⁶⁰ „A fentieknek megfelelően a képmás és a hangfelvétel – mint az ember külső megjelenésének ábrázolása – a törvény védelme alatt áll, az (1) bekezdésből [Ptk. 80. §] következően azzal kapcsolatban bármiféle visszaélés tilos. Ez nemcsak a (2) bekezdésbe ütköző módon, tehát az engedély nélküli nyilvánosságra hozatal útján valósulhat meg, de – egyebek mellett – a felvétel készítésével is, ha valaki az érintett engedélye nélkül, illetéktelenül hatol be a személyiségi érdekkörbe (BH 1985. 57), így például ha rejtett kamerával, titkos lehallgatással készít felvételt. Visszaélésnek minősül az engedéllyel készült felvétel rendeltetésétől eltérő célú felhasználása (így amikor a híradó számára készült tudósítás képeit reklám céljára használják), vagy adott esetben a nyilvánosságra hozatal módja is, amennyiben például az ábrázolt személy azáltal nevétségessé válik (BH 1997. 578).”⁶¹

A képmással való visszaélés megítélésénél – ha elfogadjuk, hogy a kamerás térfigyelés az Avtv. hatálya alá tartozik – nem lehet figyelmen kívül hagyni a fentiekben ismertetett célhoz kötöttség követelményét. Ha a felvételek készítése nem felel meg a célhoz kö-

töttség szabályainak és ezáltal törvényellenes módon készültek, akkor az egyben képmással való visszaélésnek tekinthető.

Ha elfogadjuk Harmathy Attila értelmezését, mely szerint a képmást a személyes adatoktól meg kell különböztetni, ebből következően a kamerás térfelügyelés csupán képmások kezelését jelenti és nincsen szó adatkezelésről, akkor nemcsak az Avtv. rendelkezései, hanem az 15/1991. (IV. 13.) AB határozat sem köti az Rtv. 42. §-ának rendelkezéseit. Ezek szerint a közbiztonsági cél legitimálja a felvételt készítő, a rendőrség pedig – a közbiztonsági célt általános, felvétel rögzítésére korlátlan felhatalmazásként kezelő – ORFK-intézkedés alapján – minden további törvényi szabályozástól, korlátozástól mentesen, folyamatosan rögzítheti a kamerák képeit, bárki képmását. Mindez nem jelenthet visszaélést, hiszen törvény felhatalmazása alapján készülő felvételeknél nehezen hivatkozhatnánk a személyiségi érdekkörbe való illetéktelen behatolásra.

Az Alkotmánybíróság nem vezeti le a képmáshoz való jogot önálló szabadságjogként a 35/2002. (VII. 19.) AB határozatban. Harmathy Attila párhuzamos indokolásában ugyan megtehetné, csak egy lépés lenne attól, hogy a fényképeket/képfelvételeket megkülönbözteti a személyes adatoktól, mégis azt a megoldást választja, hogy visszautal a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatra – ha a bíróság vagy az Alkotmánybíróság az egyén autonómiáját akarja védeni és konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható, akkor hívja fel az általános személyiségi jogot. A „privacy” jogát a képmáshoz való jog vonatkozásában az Alkotmánybíróság úgy védhetné meg, hogy vagy az általános önrendelkezési jogból olvasztaná ki a képmással való rendelkezés jogát, vagy a képmáshoz való jognak a Ptk.-nál kiterjesztőbb értelmezést adna, és ez garantálná a képmással való rendelkezés jogát. A képmással való rendelkezés joga ugyanis lényegesen több, mint a képmással való visszaéléstől való védelem, és több, mint a képmás nyilvánosságra hozatalának korlátozása. A személy képmásának védelme a személyes adatok védelméhez hasonló alapokon igényelne szabályozást. Ahogyan a személyes adatok védelmét információs önrendelkezési jognak tekinti az Alkotmánybíróság, a személy képmásának védelmét a képmáshoz kapcsolódó önrendelkezési jogként értelmezhetné.

A német Alkotmánybíróság népszámlálási ítéletében⁶² az alkotmányos alapjogokba való beavatkozások feltételeként előírta, hogy csak „olyan törvényi alapon van erre lehetőség, melyből a korlátozás feltételei és terjedelme tisztán és a polgár számára felismerhetően kiderülnek”. Ezt a megfontolást a magyar törvényhozók, a magyar Alkotmánybíróság és az adatvé-

delmi biztos is magukévá tehetnék, amikor a felvételek folyamatos rögzítését mindössze egy nem nyilvános ORFK-intézkedés szabályozza, és a nyilvános rendőrségi törvénynek a kamerás térfelügyelésre vonatkozó szakaszai is távol állnak attól, hogy annak alapján bárki is tiszta képet nyerjen alkotmányos joga korlátozásának feltételeiről és terjedelméről. A német jog ennél azonban továbbmegy, a német büntetőeljárás törvény (StPO) 81b. §-a a rendőrségnek a terhelt lefényképezését annak akarata ellenére – és nem csupán beleegyezése híján – csak nyílt ellenállás nyílt lelküzdése esetén engedi meg, de akkor sem megengedett a titkos felvételt készítő, amelyből az érintett semmit nem vesz észre.⁶³ Képfelvétel készítése az érintett akarata ellenére annak alapvető jogai olyan súlyos korlátozását jelenti, hogy az csak veszély elhárítása céljából megengedett. Amelung és Kerckhoff hasonlata szerint ez olyan, mintha a rendőr egy ölésre kész támadó kezéből kirántaná a kést: ezzel megment egy életet és egyben bizonyítási eszközhöz is jut. Ebből a gondolatmenetből az következik, hogy az érintett beleegyezése nélkül képfelvétel készítése csak veszélyhelyzetben megengedett.

A német alkotmányjogban a képmáshoz való jog jelentését igen jól magyarázza az a koncepció, mely azt az önkifejezés jogához kapcsolja. Az információs önrendelkezési jog által védett területre helyezi a polgárok privát szféráját és a nyilvános önkifejezés szabadságát.⁶⁴ „Az embernek más emberekkel való kapcsolataiban az alapvető védelmi mechanizmusai közé tartozik az, hogy egy bizonyos képet kialakít és fenntart magáról. Ebbe a szerepjátékba a jogosulatlan lefényképezés súlyosan beavatkozik, különösen, ha a képek készítését az érintettek nem észlelik, és így felvételek a lefényképezetteket egy általuk nem megfigyeltnek hitt és nem szerepkonform(!) magatartásban mutatják. Ehhez jön hozzá a továbbiakban az inobjektivitásnak egy magas foka, amely a fényképezés objektivitásában akarja magát mutatni, amit a kapásból elsütött képekből jól ismerünk...”⁶⁵

Gyakorlati szempontból vizsgálva a képmáshoz fűződő jogot azt a további megkülönböztetést érdemes tenni, hogy a bűncselekmény, szabálysértés (feltételezett) elkövetőjéről, illetve intézkedés alá vont személyről van szó, vagy pedig ilyen ügyekben nem érintett harmadik személyről. Az első esetben a rendőrség az Rtv. 42. §-a alapján jogosnak tekinti a képek rögzítését, a második esetben problémaként merül fel, hogy miként érinti a felvétel a harmadik személy jogait. Sajnos a magyar gyakorlatban nem működik az a technikai megoldás, amely a közbiztonság szempontjából fontos és nem fontos személyek elkülönítésére alkalmas lenne. (Ha működne ez

a technika, akkor az ORFK-intézkedésnek kellene előírnia annak alkalmazását.) Ez az eljárás abban áll, hogy a kamerákat úgy állítják be, hogy a képen lévő személyek a távolság miatt már nem felismerhetők, azonban a mozgásuk még jól kivehető. A képeket figyelő rendőrnek akkor volna szabad ráközelítenie valakire a kamerával, ha valamilyen gyanús cselekményt észlel; ezzel sokkal inkább elkerülhető lenne, hogy olyan személyek személyes adatait/képmását kezeljék, akikkel a rendőrségnek tényleg semmi dolga.⁶⁶

Ha a kamerás térfigyelés az Avtv. hatálya alá tartozik, akkor azok a személyek, akik képmását kamera rögzítette, még egy fontos joggal rendelkeznek. Ha nem indul ellenük eljárás, kérhetik a felvétel megsemmisítését a felvételt készítő szervtől. Az információs önrendelkezési jognak gyakorlati szempontból ez a legfontosabb részjogosítványa: „képfelvétel rögzítéséhez nyilatkozattal (írásban vagy szóban), ráutaló magatartással (például a kamerával megfigyelt területen való megjelenéssel) hozzájárulhatnak; képfelvétel rögzítése esetében az érintett személyek gyakorolhatják az adatkezeléssel összefüggésben őket megillető jogait: tájékozódhatnak adataik kezeléséről, és – a korábbi hozzájárulásukra tekintet nélkül – azokat bármikor törölthetik; [...] amennyiben – törvényi felhatalmazás hiányában – olyan közterületen, vagy nyilvános magánterületen történik képrögzítéses megfigyelés, amelyet a személyes adataik kezeléséhez hozzájárulni nem szándékozók is kénytelenek felkeresni vagy ott megjelenni, akkor lehetővé kell tenni, hogy az érintettek kérésére a rájuk vonatkozó felvételeket soron kívül töröljék.”⁶⁷

Az adatvédelmi biztos ajánlásai végrehajthatatlanok. Egyrészt lehetetlen a kamerás térfigyelő rendszerek esetében az információs önrendelkezési jogot gyakorolni, mivel a rendszer lényege éppen az, hogy a megfigyelték sohasem tudhatják, mikor is figyelik őket, és még kevésbé azt, hogy mikor rögzítik a képmásukat. Másrészt rövid időn belül, amikor mondjuk Budapestnek nem lesz olyan lakóövezete, amelyet még nem kameráztak be, irreálissá válik az az elképzelés, hogy elkerülhető a kamerák tekintete, és csak az olyan közterületeket (közintézményeket) kell szabályozni, amelyeket kénytelenek vagyunk felkeresni. Ha majd a teljes várost lefedik a közterületi térfigyelő rendszerek, akkor a személyes tér határa valóban csak a magánlakás ajtajáig fog tartani, és azzal, hogy kilépünk az utcára, lemondunk a „privacy”-ra vonatkozó minden igényünkről.⁶⁸ Látható, hogy az Avtv. alkalmazatlan a kamerás térfigyelő rendszerek szabályozására.

A FELVÉTELEKHEZ VALÓ HATÓSÁGI HOZZÁFÉRÉS

A kamerás térfigyelés Rtv.-n belüli szabályozásának a legjobban sikerült része a kész felvételek kezelésének szabályairól szóló; ez a szabályozás megfelel az Avtv. szabályozási szintjének. Az Rtv. attól függetlenül biztosítja a képmások védelmét, hogy állást kellene foglalnia a képmás személyes adatok körébe tartozásának kérdésében; a felvételek átadását, továbbítását az Rtv. általános adatvédelmi előírásai szabályozzák.

A felvételekhez való hozzáférés, azok továbbítása, illetve törlése kérdésében az ORFK-intézkedés minta értékű szabályozást ad: „11. A felvételekhez történő hozzáférést, illetve a felvételek felhasználásának célját, jogalapját és a felvételt átvevő szervezet vagy személyt dokumentálni kell (Adattovábbítási nyilvántartás). A dokumentációs kötelezettség vonatkozik azokra az esetekre is, amikor a felvételek szabálysértési vagy büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnak kerülnek átadásra. 12. A felvételek továbbítása előtt minden esetben meg kell győződni az adatátadás jogalapjának meglétéről. Az adattovábbítás során csak olyan felvételek adhatók át, amelyek a büntető- vagy szabálysértési eljárás eredményes lefolytatásához szükségesek.” A rendszer által közvetített képeket rögzítő adathordozókról nyilvántartás vezetését írja elő, melybe az adathordozó minden lényeges adatát fel kell jegyezni (mikor készült a felvétel, mikor, ki férhetett hozzá, ki készített róla másolatot, kivonatot, törlését ki végezte). A szabályozás talán egyetlen kifogásolható pontja a hathónapos megsemmisítési idő. Az adatvédelmi biztos javasolta ugyan,⁶⁹ hogy kezdeményezzék a hat hónap negyvennyolc órás időtartamra való csökkentését, de az Rtv. módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők szavazatának kétharmadára lenne szükség.

A KÉPFELVÉTELEK FELHASZNÁLÁSA

A térfigyelő rendszerek használata mellett a legfőbb érv az általuk készített képfelvételek büntetőeljárásbeli felhasználása. A térfigyelés propagátorai majd-hogynem a bizonyítékok új királynőjének tekintik a felvételeket. A kamerás megfigyelés folyamatában az utolsó mozzanat, amikor a bíróság a képfelvételeket bizonyítékként értékeli.

A büntetőeljárás törvény (Be.) 76. §-a a bizonyítás eszközei között felsorolja a tárgyi bizonyítási eszközöket. A 115. § (1) bekezdésében kifejti, hogy

„tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy (dolog), amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, így különösen az, amely a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozza”, a (2) bekezdésből pedig kiderül, hogy „minden olyan tárgy, amely műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzít”. Az utóbbi szakaszhoz kapcsolódó magyarázat szerint „a (2) bekezdés kiterjeszti a tárgyi bizonyítási eszközök körét a műszaki vagy vegyi úton adatokat rögzítő tárgyakra. Ilyen lehet a fénykép, film-, videó- és hangfelvétel, számítógépes elektronikus jel.” A Be. és kommentárja nem hagy kétséget afelől, hogy a képfelvétel tárgyi bizonyítási eszköz. A 115. § (2) bekezdése a régi Be. 82. § (2) bekezdését szinte szó szerint veszi át; Király Tibor a banktermet pásztázó videokamera felvételét, illetve a futballpálya környékén készült videofelvételeket is ebbe a körbe sorolja.⁷⁰

A bizonyítási eszközöket az eljárásoktól elkülönítve szabályozza az Be.: „Szemlét a bíróság, illetőleg az ügyész rendel el és tart, ha a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetőleg tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.” Annak részletezése, hogy a videofelvétel mint tárgyi bizonyítási eszköz esetében a szemle az ismeretszerzés módja feleslegesnek tűnhet, de ennek kapcsán érdemes kitérni ismét a német joggyakorlat egy esetére.⁷¹ Egy nyomozás során a rendőrség a gyanúsított lakásának ajtaját titkos módszerekkel, majd napi huszonnégy órában, hónapokon keresztül megfigyelte. A képfelvételeket az aktákhoz nem csatolták. A felvételek tartalmát részleteiben úgy adták elő a periratokban, hogy X. bűnügyi nyomozó a videotekercseket kiértékelte, és a két éjszakán át tartó kiértékelés eredményét egy másik nyomozónak előadta, aki ebből egy kihallgatási jegyzőkönyvet készített. A vádiratban X-et tanúnak nevezték. A kamerás megfigyelés tényét nem közölték, még a bíróság számára is csak a főtárgyaláson vált először nyilvánvalóvá, hogy videofelvételek készültek,⁷² melyeket a főtárgyaláson meg is szemléltek. Egy héttel azután, hogy a védelem számára ismertté váltak a felvételek, az eljárás felfüggesztését kérték, arra hivatkozva, hogy a felvételekkel részletekbe menően szeretnének foglalkozni és a védelmet ahhoz igazítani. A bíróság elutasította a kérelmet azzal az indoklással, hogy az eljárásban lényeges események – a hazajövetelek és távozások – már szerepelnek az ügyiratban, még ha csak kihallgatási jegyzőkönyv formájában is. Továbbá a felvételek bírósági szemléjekor a védelem megkapta a rendőri megfigyelési jelentést és a felvételek alapján készült néhány állóképet, illetve a lehetőséget arra, hogy megfelelő technikai be-
rendezések rendelkezésükre bocsátásával a rendőrsé-

gen a felvételeket megtekintsék (tíz nappal a főtárgyalás után ezt meg is tették).

Hasonló kérdésben döntött egy magyar bíróság:⁷³ „A vádlott meghatalmazott védője a nyomozás során a sértett boncolásáról, a helyszínelésről és a vádlott kihallgatásáról készült videofelvételekről másolat kiadását kérte”, szintén a tüzetesebb megtekintés, a védelem jobb felkészülése érdekében. A bíróság azonban az iratot és a műszaki vagy vegyi úton adatokat rögzítő tárgyakat tárgyi bizonyítási eszköznek tekintette, és azokat az okirat fogalmától elhatárolta. Megállapította, hogy „az egyes eljárási cselekményekről készült videofelvételek okirati bizonyítási eszközök” (esetünkben erről van szó), melyekre a közvetlenség elve vonatkozik és azok a bírósági tárgyalás során kerülhetnek ismertetésre, másolat nem készíthető róluk.

A német bíróság elmulasztotta az okirat és az irattal azonos kategóriába tartozó videofelvételek, azaz tárgyi bizonyítási eszközök megkülönböztetését, azonban (a nyomozó hatóság inkvizitórius eljárási technikája ellenére) eleget tett a bírósági tárgyaláson való szemlével a közvetlenség elvének. A magyar bíróság ennek a komplementerét vizsgálta – az okirat, illetve az eljárási cselekményről készült, az okirattal egy kategóriába tartozó videofelvétel és a tárgyi bizonyítási eszköznek tekintett videofelvétel között tett különbséget, és szintén megfelelt a közvetlenség elvének.

A német esetet a magyar jog szerint vizsgálva elmondható, hogy a Be. 70/A. §-a alapján a büntetőeljárás során keletkezett iratokról [amelyek szabályozását a 115. § (2) bekezdése szerint filmfelvételekre is alkalmazni kell] – az új szabályozás szerint már nem csak a kérelmezőt érintő körben – másolatot kell kiadni. Magyar bíróság hasonló gyakorlata a Be. alapján törvénysértő lenne, ezzel párhuzamos német kritika olvasható a már idézett cikkben.⁷⁴

Visszatérve az eredeti kérdésre: mikor és hogyan használhatók fel a térfelügyelő kamerák által készített felvételek? Az okiratokra vonatkozik a közvetlenség elve, a tárgyi bizonyítási eszközökre azonban nem minden esetben. A Be. és a régi Be. ezt a kérdést egyaránt úgy szabályozza, hogy az eljárás során fel lehet használni a bizonyítás olyan eszközeit is, „amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett”. Ez akkor indokolt, ha a bizonyíték más módon már nem beszerezhető vagy pótolható.⁷⁵ Ebből a szabályból indul ki a kamerák telepítésekor a rendőrség: a törvényben meghatározott feladatai ellátása során az arra illetékes hatóság. Például a kamerákat kezelő rendőrség a mindennapi kamerás megfigyeléssel olyan bizonyítási eszközöket készít

még az eljárás megindítása előtt, amelyek a büntető-eljárás során felhasználhatók. Ez a rendelkezés problémamentesnek tűnik, de vizsgáljuk meg két részletét a közvetlenség elve alóli felmentésnek.

1. Mit jelent az a felhatalmazás, mely szerint „valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva” [Be. 76. § (2)] bizonyítási eszközöket szerez meg?

A négy alappillér közül most kettőre érdemes figyelni: a bűnmegelőzési és a bűnüldözési feladatra. Ugyan az Rtv. ezeket különálló feladatokként határozza meg, a rendőrség szervezetében, tevékenységében ennek alig látni nyomát. „A bűnüldözés és a bűnmegelőzés feladatainak az államigazgatással egyenrangúként kezelése pedig arról a tényről tereli el a figyelmet, hogy a bűnmegelőzési teendők többsége pontosan államigazgatási jogkörben gyakorolható [...] annak egyértelmű kimondását várnám el, hogy a testület a közigazgatás rendszerében látja el teendőit. Ez alól kivétel a nyomozás, amelyben a büntető-eljárás szabályai az irányadók.”⁷⁶

Az idézet első tétele a bűnüldözést és a bűnmegelőzést világosan elválasztja egymástól, a második tétel pedig a nyomozást (bűnüldözést) távolítja el a rendőrség három másik alapfeladatától. A képfelvételek készítését az Rtv. akként szabályozza, hogy rendőri intézkedéssel összefüggésben készülhet kép, illetve a rendőrség közbiztonsági célból képfeltevő berendezést szerelhet fel, továbbá „a Rendőrség által készített kép- és hangfelvételek, illetőleg az abban szereplő személyes adatok csak az esemény helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt kezdeményezett eljárás során, valamint körözött személy azonosítása céljából használhatók fel”. Ebben a szakaszban a törvény megkülönböztet közbiztonsági (bűnmegelőzési?) és bűnüldözési célokat, illetve említ még szabálysértési eljárási és körözési célokat is. Látható, hogy a kamerás térfigyelés különböző rendőrségi célokat szolgálhat.

Az Avtv. az adatkezelés célhoz kötöttségének elvét fejt ki. A felvételkedésnek az indításkor ugyanazt a célt kell szolgálnia, mint bármely más pillanatban, illetve a kép elkészültekor. Az Rtv. négy célt jelöl meg, a fentiekben az Rtv. 42. §-ából nyert négy feladat is e négy célból egynek-egynek feleltethető meg. A rendőrségi képfelvételek készítése tehát mind az Avtv. általános, mind az Rtv. speciális normái alapján célhoz kötött tevékenység.

A német jogban szintén szerepel a célhoz kötöttség elve. A rendőrség feladatai közt megkülönböztetik a bűnmegelőzési és a bűnüldözési tevékenységet. A bűnmegelőzési feladatok során nyert információkat nem lehet minden további nélkül felhasználni a bűnüldözési feladatok ellátása során, mivel ezek az infor-

mációk egyrészt „célidegenek” (Zweckentfremdung) a bírói megismeréstől, másrészt a korai információnyerés alkotmányos jogsérelmet valósít meg.⁷⁷ A Be. által támogatott legalitás elve az Avtv. célhoz kötöttségi elvével kerül konfliktusba. A német Alkotmánybíróság gyakran idézett népszámlálási határozata kimondja, hogy „a bűnmegelőzési rendőrség tudomására jutott ismeretek a bűnüldöző rendőrségnek vagy az ügyészségnek való továbbadásakor információk »célidegenség«-ével van dolgunk, amely (vagy) eljárásjogi garanciákat igényel”.⁷⁸ Azonos logika érvényes a magyar Be. esetében, tehát a törvényellenes (célidegen) magatartás nem tarthat a jogszabályban meghatározott feladatok közé.

2. A második vizsgálandó részlet: „ha a bizonyíték más módon már nem beszerezhető vagy pótolható” kitételnek hol húzódhat a határa?

„A másodkézből beszerzett bizonyítási eszközök, illetve bizonyítékok értékelése során vizsgálni kell majd, vajon a hatóság hatáskörében és feladatainak teljesítésében járt-e el, amikor a jegyzőkönyv készült, vagy a tárgyi bizonyítási eszközt megszerezte, de ezeken túl azt is, vajon egyébként megfelelnek-e a Be. szabályainak...”⁷⁹ A Be. a bizonyítékok szabad értékelésével szerkezetileg azonos helyen tartalmazza a bizonyítási tilalmakat: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.” Az emberi méltóság és a személyiségi jogok védelme az általános/alapvető rendelkezések közül a bizonyítás törvényességének szabályozásához került. „A bizonyítási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra.” Örömteli fejlemény, hogy a „személyi szabadság és más állampolgári jogok” köre láthatóan kibővült, megváltozott az Alkotmánybíróság által értelmezett, illetve kialakított fogalmi rendszernek megfelelően, és a jövőben a büntetőeljárási jog ezen a téren fogalmi zavaroktól mentesnek ígérkezik. A bizonyítékok beszerzésének módja azonban további problémákat tartogat.

A GYANÚSÍTOTT JOGAINAK KORLÁTOZÁSA

Az alkotmány a szabadságtól való megfosztást törvényben meghatározott okokhoz és törvényben

meghatározott eljárásához köti. Ebben a kérdésben a szabadság fogalmának az amerikai „liberty” szerinti értelmezését, a szabadságok körének tág meghatározását tartanám ideálisnak. Az Alkotmánybíróság azonban tisztázza a kérdést, így csak egy szerény analógia bemutatására van lehetőségem.

Az Alkotmánybíróság számos határozatában vizsgálta az előzetes letartóztatás intézményének alkotmányos vonatkozásait, különösen a személyes szabadságtól való megfosztás lehetséges okaira és garanciális szabályaira, illetve az ártatlanság vélelmének érvényesülésére tekintettel. Az előzetes letartóztatás intézményét az alkotmány és a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya alapján értelmezi. Az állami büntető igény érvényesítése céljából szükséges és arányos mértékben korlátozhatónak tekint a személyes szabadságot. A személyes szabadság ily módon való korlátozása nem sérti az ártatlanság vélelmét. A szükséges és arányos korlátozás garanciája az ügyészi indítvány és az indítványról döntő bírói végzés.

A személy képmásához való jogának korlátozása nem jelent a személyes szabadság korlátozásánál súlyosabb kényszerintézkedést. Az állam büntető igényének érvényesítését jelenti a gyanúsított képmásának kezelése; ahhoz, hogy a felvételek kezelése az érintett általános személyiségi jogát csak szükséges és arányos mértékben korlátozza, törvényi garanciákra van szükség. Az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan ha a felvételek készítése elrendelésének oka/célja megszűnt, a felvételeket megsemmisítik. Gyanúsítottól készített kamerás felvételek esetében látható, hogy az nem jelenti alapvető jogainak alkotmányellenes korlátozását.

Garanciális szempontból két kérdés merül fel. Büntetőeljárás szempontból indokolható a gyanús, de bűncselekmény elkövetésével hivatalosan meg nem gyanúsított személyekről felvételek készítése – ez egy már korábban tárgyalt kérdéskörhöz vezet vissza. A másik garanciális kérdés, hogy a gyanúsítottakról készülő felvételek jogszerűségét ki vizsgálja. Nem várható el, hogy az előzetes letartóztatáshoz hasonló kettes kontroll védje a képmáshoz való jogot, de a képmások készítésének felügyelete jogos igény. Ki őrizze az őrzőket?

A német alkotmányjogi irodalom egy további problémát vet fel a gyanúsítottakról készülő felvételek kapcsán. A gyanúsítottól készülő felvétel azáltal, hogy a gyanúsított a nap huszonnégy órájában nem tudja az általa szándékolt külső képet megjeleníteni magáról, a gyanúsított önkifejezési jogát, így az önmaga elleni tanúvallomásra kényszerítés tilalmát sérti.

HARMADIK SZEMÉLYEK JOGAINAK KORLÁTOZÁSA

Előzetes letartóztatás esetén aligha merülhet fel bűncselekménnyel egyáltalán nem érintett személyek szabadságának korlátozása, így ezt a kérdést analógia alapján nem lehet megválaszolni. Harmadik személyeket a célhoz kötöttség elve kell hogy megvédje, adatkezelés csak a cél eléréséhez szükséges mértékben történhet (az adattakarékosság elve). Az adatvédelmi biztos egy állásfoglalásában az Avtv.-vel ellentétesen találta a rendőrségnek azt az intézkedését, hogy megszorítás nélkül egy csoport összes tagjának adatait kérte, hogy azokból válogathasson, pedig csak a csoport néhány tagjának adataira lett volna szüksége. Az adatvédelmi biztos szerint az adatigénylés „csak annyi és olyan személyes adatra vonatkozhat, amely a megkeresése céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges”.

Képfelvételek esetében annyival súlyosabb e probléma másfajta adatokkal szemben, hogy a felvételeken szinte mindig vannak olyan szereplők, akik csak véletlenül jártak arra. A felvételek gyakorisága és a képeken szereplő harmadik személyek nagy száma alapján kijelenthető, hogy tömeges méretekben történő jogosulatlan adatkezelésről/képmáskezelésről van szó. Úgy hiszem, az érintettek nagy száma miatt aligha kétséges, hogy az állami büntető igény effajta érvényesítése valóban sérti a szükségesség és arányosság elvét, alapvető alkotmányos jogainkat.

A SZÁZSZEMŰ ARGOSZ MEGÖLÉSE

A görög mitológia százszemű őrét Hermész, a tolvajok, a kereskedők, a csalafintaság, az úton lévők, a megértés istene, a hálósobák őre ölte meg. A történet nem tanulság nélkül való, az új Argosznak is ez lehet a veszte.

A német nyelvnek új, egyetlen magyar kifejezéssel nem visszaadható szóösszetétele az „Überwachungsdruck”. A szó első fele megfigyelést, a második nyomást, szorítást, szorongást jelent. A német információs önrendelkezési jog megalapozásakor az Alkotmánybíróság ebből a szorongásból indult ki. Ha valaki sohasem tudhatja, hogy róla ki milyen információkkal rendelkezik, ha bizonytalan abban, hogy akivel érintkezik, az mit és mennyit tud róla, akkor az illető bármilyen döntési helyzetbe kerüljön is, sokkal kevésbé választhat a megszokottól, az átlagostól eltérő magatartást. Hiszen nem tudhatja, ki és hol jegyzi fel deviáns viselkedését és ezeket az információkat birtokosuk hogyan használja fel. Az egyetlen megoldás, hogy nem szabad feltűnni. Ha valakinek számol-

nia kell azzal, hogy egy politikai megmozduláson, demonstráción való részvételét regisztrálják, jó eséllyel nem kíván majd azon részt venni. Ebben a bizonytalanságban lassanként lemond szabadságjogainak gyakorlásáról. Az egyén önkorlátozása nemcsak személyes kár, nemcsak az egyén szabadságainak beszűkülését jelenti, hanem az együttműködési készséget, a szolidaritásérzetet, a társadalom szövetét károsítja.

A hatalom és az egyén viszonya, a baloldali eszme örökzöld témája a fizikai, a gazdasági, a kulturális/tudás alapú elnyomás fejezetei után most az információs elnyomás első bekezdésénél tart. Minden egyes korszak újfajta elnyomása integrálja a korábbi típusú elnyomásokat, és azoknál mélyebben, szélesebben teremti meg saját uralmát. Ha a társadalom változásának ezt a fejlődést feltételező gondolatát veszem alapul és megvalósulni látom csak az utóbbi tizenöt év legvadabb fantáziaszüleményeit, az némi aggodalomra ad okot.

A kamerás térfigyelés az információtechnológia csak egy kicsi, jelentéktelen területe, magában egyelőre nem több egy újabb technikai eszköznél, mely a régi gyakorlatokat új módszerekkel valósítja meg. Az optika és az elektronika csodájának köszönhetően a hatalom egy újabb játékszert kapott, amelyet most még csak próbálgat, a rég bevált játékokat játssza vele, és ezt még a játékot korlátozni vágyók is képesek követni. Térfigyelő rendszerekkel nemcsak a hatalom rendelkezik, hanem bárki olcsón beszerezheti azokat, és saját kedvtelésből is „térfigyelhet” – kicsit hasonlít a rádióamatőrökökre. Sőt nap mint nap újabb és újabb játékok jelennek meg, e-mail-feltörés, telefonlehallgatás, egészségügyi és jövedelmi adatok gyűjtése – bárki hódolhat ezeknek az új hobbiknak, nagyjából kockázatmentesen.

Van még hátra egy kis idő, hogy a társadalom régi keretei, a hatalomgyakorlás bevált formái még összetartsák a társadalmat.

A kamerás térfigyelés a saját hatókörén belül lassan bontja meg a társadalom ösztönös egyensúlyi folyamatait. Míg a városi közrendnek hagyományosan a rutin, a természetes figyelem, a lakosság beavatkozása az elsődleges fenntartója, a kamerás rendszer a biztonság hamis ígéretével ezt az önszabályozó rendszert erodálja, és a rend fenntartását teljes egészében a rendőrség feladatává teszi. A spontán rend helyébe a kikényszerített rend lép. Ki szeretne egy erőszakos konfliktusba beavatkozni az utcán, ha biztosra veszi, hogy azt a rendőrök is látják, vagy akár azzal is számolnia kell, hogy a helyzet tisztázatlansága és a rendőrség felelőtlensége folytán épp azt tartóztatják le, aki szét akarta választani a feleket?

Van még hátra egy kis idő, hogy a társadalmi kohézióknak nevezett jelenség visszafordíthatatlanul bomlásnak induljon. A kamerás térfigyelés a diszkriminatív hatalmi gyakorlat felnagyításával, a leszakadó társadalmi rétegek hatékonyabb perifériára szorításával lerövidíti ezt az időt. A teljes ellenőrzés kiépítése a teljes ellenőrizhetetlenség megjelenésével jár együtt.

Van még hátra egy-két év, hogy ezek a ma még komolytalan vállalkozásoknak tűnő tevékenységek komoly jövedelemforrásokká váljanak, majd még egy-két év, hogy ne csak az eszközök gyártása, hanem azok felhasználása is tömegméretekben történjen. Milliárdos üzletet fog jelenteni biztosítótársaságoknak, hogy egészségügyi adatbázisokat szerezzenek meg, hogy ügyfeleik génkészlete alapján becsülhessék meg a biztosítással vállalt kockázatot. Már ma egész iparág él abból, hogy az internetezők érdeklődési körét személyre lebontva pontosan felmérje. A telekommunikációs ipar elemi érdeke, hogy minden telefonhívás egy-egy adott központra keresztül ellenőrizhetően (leszámálázhatóan) fusson át, elemi érdeke, mivel technikailag semmi nem indokolja sem telefonközpontok, sem telefonszámok létezését.

A térfigyelő technológiának még szintén szüksége van egy-két év fejlődésre, hogy a monitorokat figyelő embereket végleg lecserélhessék olyan számítógépekre, amelyek közel tökéletes biztonsággal képesek emberi arcokat, mozdulatokat felismerni. Az Egyesült Államokban már túl vannak az arcfelismerő rendszerek első nagyszabású próbatüzemein, és úgy tudni, hogy Izrael olyan arcfelismerő rendszerrel rendelkezik, amely még az elmaszkírozott arcokat is beazonosítja. Nem kell sok idő ahhoz, hogy Európában olyan közterületi kamerarendszerek működjenek, amelyek bárki tartózkodási helyét másodpercek alatt bemérik.

A különböző információs rendszerek integrációját nem lehet megállítani; a nyilvántartásnak csak egy lényegtelen részlete lesz, hogy valaki megsérti-e a közrendet. Nagy valószínűséggel az államoknak még csak egy átlagos vásárlónál nagyobb szerepe sem lesz az információs piacon. Már most léteznek olyan titkosítási eljárások, amelyeket csak évek alatt lehet feltörni. Az állam nemhogy szabályozni nem tudja majd az információáramlást, hanem egyáltalán nem lesz arra rálátása. Lassan el lehet majd dönteni, hogy vissza a természetbe (esetleg a harmadik világba), vagy pedig továbbra is élvezni akarjuk a nyugati civilizáció áldásait, és lemondunk „privacy”-nk utolsó morzsáiról is.

A társadalomnak két választása van. Dönthet úgy, hogy mindent el lehet titkolni, hogy bárki rendelkezhet olyan információkkal, amelyekkel mások nem; az aszimmetriát fenn lehet tartani, és akinek

nagyobb ereje van, az jobban tud védekezni a nemkívánatos információszerezés ellen, illetve elegendő információval rendelkezik a másik sakkban tartására. Ebben a változatban egyértelmű, hogy a polgárok semmit sem nyerhetnek. Vagy dönthet úgy, hogy mindent átláthatóvá kell tenni, senkinek semmilyen titka nem lehet, minden információt hozzáférhetővé kell tenni. Ez a döntés az amerikai szólás-szabadság jogához hasonló információszabadság joga lenne. Ez utóbbi szimmetrikus helyzetet eredményezne. A szorongás talán oldódna. Egy biztos: nincs visszavonulás.

JEGYZETEK

1. 2000-ben az egyik német tartományi adatvédelmi biztos harmincezerre becsülte a Németországban köz- és magánterületen működő kamerarendszerek számát. Lásd Jürgen WOHLFARTH: *Staatliche Videoüberwachung des öffentlichen Raumes*, RDV, 2000/3, 102. 2001-ben negyvenezerre tették a Németországban működő térfigyelő kamerák számát, azonos forrás kétszázezerre becsülte a Londonban működő kamerák számát. Lásd Stefan SCHNORR: *Big Brother zur Verbrechensbekämpfung?*, ZRP, 2001/7, 292.
2. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 2000, 219.
3. A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény 27. § a) pont.
4. „A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”
5. BGH, Urt. v. 14, 5. 1991 – 1 Str 699/90 (LG Nürnberg-Fürth).
6. Rtv. 46. §.
7. Btk. 60. §.
8. 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.
9. 74/1992. (XII. 28.) AB határozat.
10. 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.
11. Geoffrey R. STONE, Louis M. SEIDMAN, Cass R. SUNSTEIN, Mark V. TUSHNET: *Constitutional Law*, New York, Aspen Law & Business, 2001, 896–901.
12. Michel FOUCAULT: *Felügyelet és büntetés*, Budapest, Gondolat, 1990, 234 és 274–275.
13. A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény 7. §.
14. A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 3/1995. (III. 1.) BM rendelet.
15. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 2001, 68.
16. Clive NORRIS, Gary ARMSTRONG: *The Maximum Surveillance Society. The Rise of CCTV*, Oxford, Berg, 1999.
17. *Uo.*, 54, 63–66.
18. Thomas Levin médiaesztéta (Princeton Egyetem) az angol surveillance (felügyelet, őrizet) és a happy (boldog) szavak összetételével Happyveillance-nek nevezte el a médiának azt az új műfaját, amely a kamerás megfigyelést például reality show-k formájában népszerűsíti.
19. 38/2001. (X. 8.) ORFK-intézkedés.
20. Például a Benczúr utca, Bajza utca, Andrássy út, Dózsa György út közötti területen
21. *NYCLU Surveillance Report*, The New York Times, 13 December 1998; <http://www.mediaeater.com/cameras/index.html>.
22. *Uo.*
23. Rtv. 24. §.
24. Rtv. 26. §
25. 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.
26. Lásd az angliai példát, NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 37, 43.
27. Lásd 21. jegyzetet.
28. *Uo.*
29. NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 64–65.
30. Sebastian SCHIEK: *Verdrängungsstrategie, Kameraüberwachung auf dem Vormarsch*, Forum Recht, 2001/3, 80–82.
31. NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 84.
32. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 1999, 201.
33. Michael DOLDERER: *Verfassungsfragen der „Sicherheit durch Null-Toleranz“*, NVwZ, 2001/2, 131.
34. Bundesdatenschutzgesetz – német szövetségi adatvédelmi törvény.
35. *Königshofen, Neue datenschutzrechtliche Regelungen zur Videoüberwachung*, RDV, 2001/5, 222.
36. Rtv. 1. § (2) bekezdés.
37. A vonatkozó ORFK-intézkedés is adhatna akár valamilyen iránymutatást ebben a kérdésben, de az oktatás hatáskörébe utalja ezt a feladatot. Sajnos a kamerás térfigyelő rendszerek kezelőinek oktatásáról nem lelhetőek fel további részletek.
38. Gordon W. ALLPORT: *Az előítélet*, Budapest, Osiris, 1999, 49–52.
39. NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 91–97.
40. *Uo.*, 98–117.
41. *Uo.*, 117–151.
42. A célpontok kiválasztásánál ne feledjük McConville észrevételét, mely szerint az elítélt népesség a hivatalosan gyanúsított népesség egy részhalmaza.
43. A magyar viszonyok vonatkozásában lásd SZIKINGER István: *Rendőrség a demokratikus jogállamban*, Budapest, Sík Kiadó, 1998, 17–19, illetve CSEPELI György, ÖRKÉNY Antal, SZÉKELYI Mária: *Szertelen módszerek. A megkülönböztetés-mentes viselkedés lehetőségei és akadályai. Előzetes kutatási jelentés*, 1996–97, in *Szöveggyűjtemény a kisebbségi ügyek rendőrségi kezelésének tanulmányozásához*, szerk. CSÁNYI Klára, Budapest, COLPI, 1997,

- 130–172. Ez utóbbi munka számol be arról, hogy „a kutatás egyértelműen megalapozta azt a következtetést, miszerint a romákról alkotott rendőri elképzelések lényegi eleme a kisebbség tagjainak tulajdonított bűnözési hajlandóság. A megkérdezettek 54 százaléka tartotta úgy, hogy a roma identitás egyik kulcseleme a bűnöző életmód. Mindössze 11 százalék nem tulajdonított jelentőséget a bűnöző életmódra utaló jeleknek annak eldöntésében, hogy valakit cigány vagy nem cigány kategóriába soroljon.” Egy másik kutatás arra a következtetésre jutott, hogy „a mai magyar rendőrség tevékenységében – hasonlóan más ország rendőrségeihez – jelen van az előítéletes gondolkodás, a szóbeli és a tettlegességben is megnyilvánuló durvaság.” Lásd BÓLYAI János: *A rendőrség és a cigányság viszonya Magyarországon*, Belügyi Szemle, 1997/6, 12–35.
44. Ugyanezzel a kérdéssel foglalkozik Fritz HEIDER, Mari-anne SIMMEL: *A viselkedés észlelésének kísérleti vizsgálata*, in *A kísérleti társadalomlélektan főárama*, szerk. CSEPELI György, Budapest, Gondolat, 1981, 178–195.
45. NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 168–169.
46. *Uo.*, 173–174.
47. 35/2002. (VII. 19.) AB határozat.
48. 2. A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 1. § (1) bekezdése szerint „[a] Magyar Köztársaság Rendőrségének (a továbbiakban: Rendőrség) feladata a közbiztonság és a belső rend védelme”, míg a (2) bekezdés felvezető szövege szerint „[a] Rendőrség a közbiztonság és a belső rend védelme körében az e törvényben és törvény felhatalmazása alapján más jogszabályban meghatározott bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörében:”
49. „2. különleges adat: a) a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más meggyőződésre” vonatkozó adat.
50. 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.
51. Megoldható lenne, hogy a választott célt rögtön a felvételen valamilyen jelzés, felirat formájában rögzítsék.
52. Rtv. 42. § (1) bekezdés első mondata.
53. „7. § (1) A rendőri intézkedést – ha az intézkedés jellegeből vagy a körülményekből más nem következik – a napszaknak megfelelő köszönéssel, a polgár nemének, életkorának megfelelő megszólítással – ha a rendőr egyenruhát visel – tisztelegéssel és a tervezett intézkedés közlésével kell megkezdeni. Polgári ruhában intézkedő rendőr szolgálati igazolványa felmutatásával igazolja a rendőrséghez tartozását és intézkedési jogosultságát.
- (2) Ha a polgár a rendőr első felszólításának nem tesz eleget, az intézkedő rendőr »A törvény nevében!« figyelmezteti, hogy szigorúbban lép fel.”
54. A Rendőrség és a Határőrség körözési tevékenységéről, a körözés során alkalmazható intézkedések végrehajtásáról, valamint a körözött személyek, tárgyak tartózkodási, illetve megtalálási helyének, illetőleg a személyek és holttestek személyazonosságának megállapítása esetén követendő eljárásról szóló 20/2001. (X. 11.) BM rendelet.
55. 15/1991. (IV. 13.) AB határozat.
56. A személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény.
57. Alkotmány 40/A. § (2) bekezdés, 59. § (2) bekezdés.
58. TÖRŐ Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*, Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1979.
59. Ptk. 80. § (1) bekezdés.
60. *A polgári törvénykönyv magyarázata*, szerk. GELLÉRT György, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992, 195.
61. *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényhez*, szerk. PONGRÁCZ Eszter, Budapest, KJK-Kerszöv, Complex CD Jogtár, 2002.
62. BverfGE 65, 1 (44).
63. Knut AMELUNG, Gerhard KERCKHOFF: *Verwertbarkeit von Videoaufzeichnungen ohne spezialgesetzliche Ermächtigung*, JuS, 1993/3, 198.
64. DOLDERER: *I. m.*, 131.
65. Reinhard HIPPEL, Axel WEIB: *Eingriffsqualität polizeilicher Observierungen*, JR, 1992/8, 318.
66. Lásd DOLDERER: *I. m.*, 131.
67. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 2000, 220.
68. NORRIS, ARMSTRONG: *I. m.*, 100.
69. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 2001, 68.
70. KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárási jog*, Budapest, Osiris, 2000, 265.
71. BGH, Urt. v. 14, 5. 1991 – 1 StR 699/90 (LG Nürnberg-Fürth).
72. NJW, 1991/41, 2651–2652.
73. BH 2002, 220.
74. NJW, 1991/41, 2651–2652.
75. KIRÁLY: *I. m.*, 226.
76. SZIKINGER: *I. m.*, 102.
77. Jürgen WOLTER, *Beweisverbote und Informationsübermittlung der Polizei – Rechtsprechung*, Jura, 1992/10, 520–533.
78. *Uo.*
79. KIRÁLY: *I. m.*, 226–227.
80. *Az adatvédelmi biztos beszámolója*, 2001, 287.